

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2018. június • XXIX. évfolyam 6. (331.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Király Attila

- **Wass Albert „háborús bűne” és rehabilitációja**
- **Egy szokatlan zenei páros: interjú a Misstiq Duóval**
- **Búcsú Makk Ferenc történésztől**
- **Kolláth Mária fotói a „régmúltból”**

Tartalomjegyzék

- Wass Albert rehabilitációjának ügyéről (*Balázs Illdikó összeállítása*)..... 2
- Dr. Burg Etére emlékezünk (*Sarlós István forrásközlése*)..... 6
- In Memoriam Makk Ferenc 1940-2018 (*Mayer János és Szabados György nekrológja*)..... 8
- Maxi... Búcsú Makk Ferentől (*Gergely Ferenc megemlékezése*)..... 9
- „Nemcsak zenei téren hasonló az ízlésünk, ezért is tudunk jól együtt játszani” (*Sándor Boglárka interjúja a Misstiq Duo tagjaival*)... 10
- A futaki „gróf” (*Anekdota Szőke György István gyűjtéséből*)..... 15
- A fa ismeretlen ágai – Kalandozás egy bácskai sváb család történetében (*Mayer János tanulmányának 2. része*)..... 16
- A kalocsai érseki uradalom erdőinek kezelési utasítása a 18. század végén (*Nebojszki László könyvismertetője*)..... 19
- Régmúlt: Kolláth Mária fotói..... 20
- A végén csak a sör marad (*Mayer János színikritikája*)..... 22
- Minden háznak van lecsőreceptje (*Szünder Dezső írása*)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

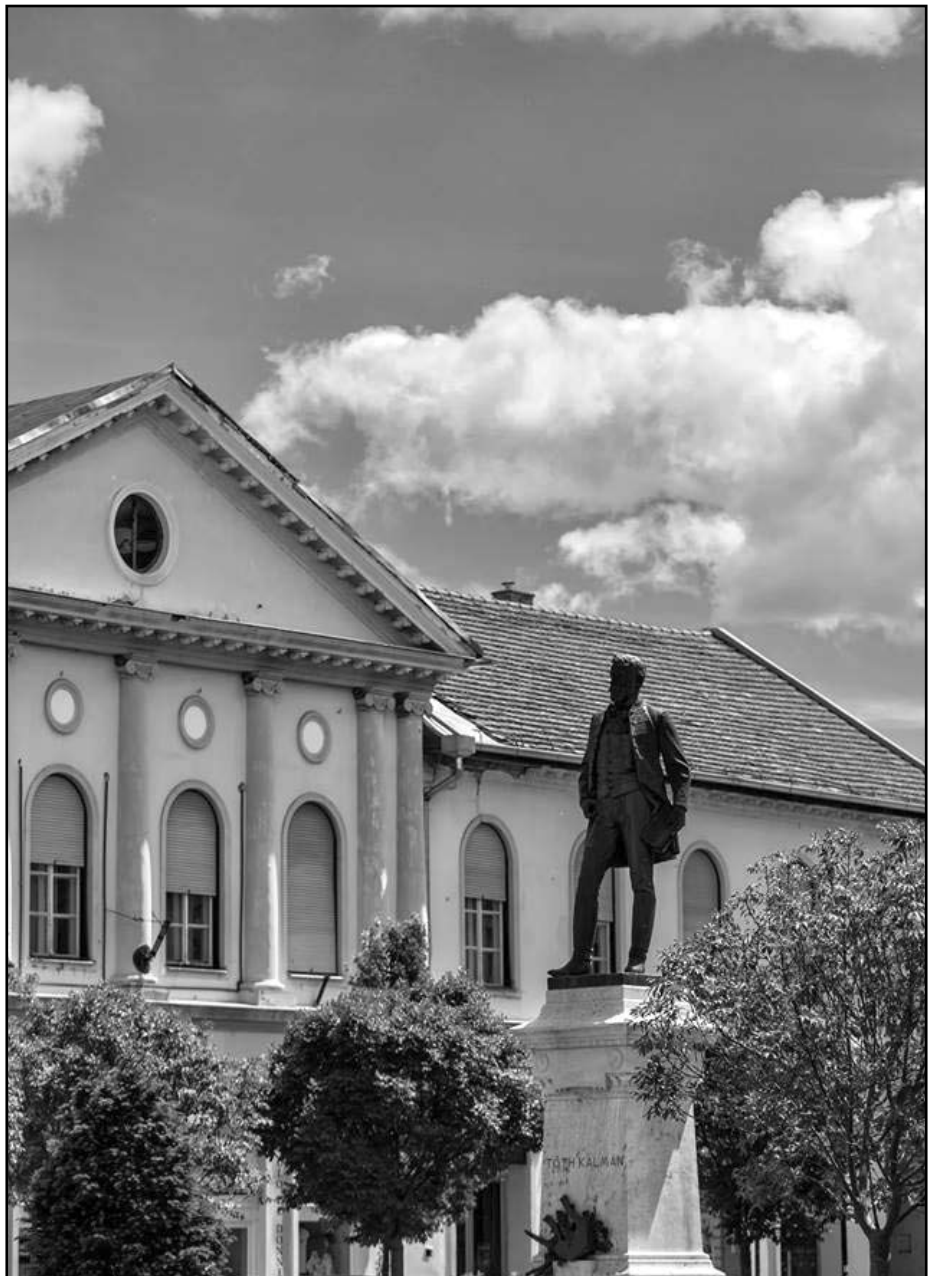
Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílisztikai javításának jogát fenntartja!

Fotó: Kirdy Attila

Baja

Moretti Gemma

■ Hosszú éveken át, - mint egy vándor - csak pihenni jöttem néha ide. Múlt az idő, és úgy érzem, hogy hazatérni itt az ideje. Emberek, utak, házak, mindig is visszavártak, csak lehunyom a szemem, s mindenre emlékezem; A parti sétány mentén loboncos fűzfák tánca, hóesésben a gázlámpák sejtelmes pillogása. Uszály dohog a Dunán, a fénylő hullámokon vadkacsák ringatóznak,

ezüst halak villannak. Bolyhos felhők fölött csapong egy vijjogó sirálycsapat. Ott a homokzátony, ahol ragyogva sütött ránk a nap. Mennyire vágyódtam utánatok! És most megérkeztem, itthon vagyok. Minden emléket megőriztem, hogy visszatérek, tudtam, hittem, s hogy lépteimnek célja van, és nem volt utam céltalan. Ha kinézek az ablakon, az ismert tornyot láthatom, s úgy érzem, - mikor harangoznak - nem volt tegnap és nem lesz holnap, csak most van, ma, és hazaértem. Máshol tán soha nem is éltem.

Wass Albert rehabilitációjának ügyéről

■2018-ban Wass Albert-emlékévé van. Ennek kapcsán is érdemes áttekinteni, hogy áll a Romániában (távollétében) háborús bűnök miatt elítélt erdélyi író rehabilitációja, amelyet mindeddig hiába próbáltak rendezni. Az írás arról is tanúskodik, hogy az anyaországban is népszerű író emlékezete nemcsak szülőföldjén, de Magyarországon is megosztotta a közvéleményt, ám ez kevésbé függ össze írásművészetével. (Az írás szerzője a közelmúltban az életmű ápolásában betöltött szerepéért Wass Albert Örökség-díjat kapott, amihez ezúton is szívből gratulálunk.)

Balázs Ildikó

Az elakadt perújrafelvétel

Wass Albertet a román népbíróság in absentia (távollétében) 1946-ban halálra ítélte, meghallgatása nélkül. A vád ellene felbujtás volt négy személy meggyilkolására, ezek közül kettő zsidó volt. Halálos ítélete a mai napig érvényben van, mint sok minden, aminek a felülvizsgálata, megváltoztatása nem közérdekű. Románia gazdaságilag ellenérdekelt a koncepciók perek újratárgyalásában, melyek révén a zavarosban halászva embereket fosztott ki, hiszen nagy értékű és számos ingatlanról kellene lemondania részben az államnak, részben magánszemélyeknek vagy cégeknek, melyek az egykori koncepciók perek áldozatainak vagyonából részesedtek.

2004-ben a magyarországi Wass Albert-szobor állítási hullám elindulásában az erdélyi szoborvita mellett döntő impulzust jelentett a főváros elzárkózása is. A *Wass Albert Polgári Kör* a Vérmézőn szeretett volna egy Wass-portrét (Andrássy Kurta János művét) felállítani. A kezdeményezést azonban az író aggályos külpolitikai megítélésére és jogi helyzetére hivatkozva a baloldali többségű fővárosi vezetés elutasította.

2006 augusztusában *Kincses Előd* marosvásárhelyi ügyvéd a kolozsvári ügyészségnél perújrafelvételt kezdeményezett Wass Albert ügyében, ennek a román ügyészség nem adott helyt.

Ritmikusan ismétlődő?

A magyar történelem tele van levert, meggyászolt, nemzeti ünneppé emelt forradalommal. 1848 leverését követően teljes jószágvessztéssel sújtották a kivégzetteket – többnyire magyar főurakat. Jóvátétel nem történt. Nem vizsgálták felül azt sem, hogy Trianon után, az 1920-as földosztással hogyan tették gazdaságilag lehetetlenné az erdélyi, délvidéki, felvidéki, azaz az elcsatolt területeken maradt mágnáscsaládokat. A második világháború utáni kitelepítésük és vagyonuk elkobzása teljes gazdasági, politikai ellehetetlenítésüket eredményezte, bár a rendszerváltás után e téren már elkezdődött a jóvátétel. Ám Trianont gazdasági nagyító alatt még nem vizsgálták közgazdászok, történészek. Ha ma kellene a

Trianont követően elvett gazdasági javakat visszaszolgáltatni, végeláthatatlan tulajdonjogi és makroökonómiai vizsgálsorozatokat kellene indítani.

1956-ot követően a magyarság az iszogató nemzetek sorából előlépett azon országok sorába, ahol az alkoholizmus népbetegség. A fordulóponthoz a levert forradalom hozta, mintegy megroppant a magyarság gerince – írják a szociológusok. Megnőtt a depressziós betegségek, öngyilkosságok száma is. Wass Albert halálát öregkori depresszióból és saját elhatározásból történt önkézés okozta.

Van a magyar társadalomnak is olyan rétege, melynek gazdaságilag nem érdeke Wass Albert igazságát megismerni. Akik úgy gondolják, megtehetik, hogy ismeretlenül is gyalázzanak egy íróat, mert amit egy letűnt ideológia mezébe rejtőzve megszereztek, annak tulajdonjogi érvényességét soha nem fogja firtatni senki. Bizony nemcsak irodalmi ízlés tekintetében megosztó személyiség Wass Albert.

Ki volt ő?

Wass Albert a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom kétszeres Baumgarten-díjasa, a Magyar Irodalompartoló Társaság díjának nyertese (1944. január), a kolozsvári református egyházkerület főgondnoka (1934-1944), a kolozsvári egyetem díszdoktora – csak találmokra szemelvényezve tisztségei között. Irodalmi tevékenysége mellett már igen fiatalon kötelezettséget vállalt közösség-szervező munkájával.

Már kamaszként verselt és publikált. Huszonöt évesen befutott első könyvével, a *Farkasveremmel* az egyetemes magyar irodalomba. Elbeszéléseit lefordították a magyarországi németek, és megjelentették lapjukban, a *Pester Lloyd*-ban. Műveit hét nyelvre fordították le: németre, szlovákra, csehre, hollandra, spanyolra és románra. Ő maga is írt németül, angolul. Mély empátiával ábrázolt magyart, székelyt, román, zsidót, örményt és szász, majd németet és amerikai. Monumentális életművet hagyott hátra, termékenysége és népszerűsége vetekszik Jókaiéval is.

Népszerűségét a magyarországi könyvtárelosztó megrendelések és a kiadók által –

Wass Albert

adott esetben üzleti titokként kezelt – eladási arányszámok bizonyítják. A boltokban eladott könyvek száma szintén üzleti titok ugyan, ám némi fogódzót adhatnak a slágerkönyvek mutatói, melyet különböző lapok időnként közreadnak. Népszerűségét jelzik a kiadást állandóan nyomom követő könyvkatalógusok is.

A jelenleg zajló Wass-kutatás

Az életmű tudományos igényű kutatása is megindult a 2000-es években, munkásságát két megvédett doktori disszertáció ismerteti. *Szücsné Harkó Enikő* pályaképet írt róla, Wass Albert emigrációs korszakára helyezve a hangsúlyt. Jelen sorok írója az erdélyi korszakát tárta fel doktori program keretében. Emellett több szakdolgozat is született róla, kiemelten említendő *Latrán Ibolya* debreceni hallgató 1999-ben írt diplomadolgozata, a *Farkasverem* és a *Csaba* című regényről írt elemzése megjelentek a *Hittelben*, valamint a kecskeméti *Forrásban* is. A felsorolást: *Pomogáts Béla*, *Bertha Zoltán* tanulmányai, tehát neves irodalomtörténészek elemzése, bemutatásai teszik teljessé. Számos könyvtáros (*Beyer László*, *Bakó Endre*, *Kiss Endre József*) pedig a korabeli lapokat kutatta.

„Irodalmi értékelése csak azért nem egyöntetű, mert a magát baloldalnak nevező proletár-internacionalista, gyökértelen, nemzetellenes társaság, nem kis részben a kommunista rezsimnek köszönhetően, eluralkodott az esztétikai, irodalmi és társadalomtudományi tanszékeken, és újratermeli önmagát, most már liberális kozmopolita mezben. Mivel Wass Albert mondanivalójával nem nagyon tudnak mit kezdeni, így esztétikai értékét kicsinylik le, mivel az nem mérhető. Wass Albert életműve szellemi-eszmei lakmuspapír. Wass olyan mély érzésű humanista és ízig-vérig magyar író, akit a nemzetben gondolkodók egyből a

szívükbe zárnak, a nemzetellenes kozmopoliták pedig körbeugatnak” – írja Borbély Zsolt Attila kolozsvári politológus, újságíró (*Megvársárolhatatlan hazafi... In: Örökségkönyv. Szerk. Tanka László, 2018.*)

Kádár Péter sárospataki teológus, etikatanár így ír róla: „Wass Albert máig késlekedő kanonizálása annak a kollektív amnéziának a következménye, mely saját nemzeti múltunk e fejezetével – a húszas-negyvenes évek Magyarországgal – szemben jellemzi még mindig – ma is – a hazai közgondolkodást. [...] Baumgarten Ferenc alapítványának díjtáblája az 1929 és 1949 közötti Magyarország szellemi életének csaknem teljes keresztmetszetét feltárja. Magáról a díjról a legtöbbet a 126 díjazott névsora árul el. Micsoda lista!” – majd felsorolja Szerb Antal, Szép Ernő, Zelk Zoltán, Szabó Magda nevét. S mint tudjuk, József Attila is díjazott volt – bár sajnos csak halálát követően. Wass Albertnek kétszer ítelték oda a Baumgarten-díjat: 1934-ben és 1940-ben.

Népszerűségét jelzik az állandó irodalmi megemlékezések, az évente megrendezett Wass-felolvasó maratonok, az ország-szerte létesült Wass Albert olvasóköri, ahol műveit tanulmányozzák. Erdélyben, akárcsak a szoborállítóknak, a felolvasások szervezőinek is bíróságra, ügyészségre kell járniuk mind a mai napig. Miért?

Antonescu sétány Marosvásárhelyen

A kelet-európai rendszerváltást követően a román Ion Antonescu táboroknak, akit háborús bűnösnek halálra ítélték és ki is végeztek, szobrot akartak állítani Marosvásárhelyen, azon az Erzsébet királynőről elnevezett sétányon, mely a szocialista érában a Boulevardul 1. Mai (Május 1. sétány) nevet viselte. A talapzat most is ott áll üresen. (Egy kis mellékutca sikerült végül elnevezni róla.)

Az ezredforduló táján Wass Albert irodalmi és közösségszervező emléke előtt tisztelegve iskolát neveztek el róla a székelyföldi Bögözön, Erdélyben ezen túl eddig négy szobrot állítottak a tiszteletére. Debrecen-Pallagon, volt iskolája falán emléktábla és plakett jelzi emlékét. Debrecenben, Budapesten és Szegeden polgári körök vették fel a nevét. Miami-ban, ahol Wass Albert a magyar egyházi közösségben többször megfordult, elnevezték róla a könyvtárat. Ma már ezek az események békésen végbemehetnek, de az erdélyi iskola nevét törölni kellett, illetve a négy erdélyi szobrot le kellett venni a talapzatáról: revánsként. Minthogy Antonescu emlékét nem ápolhatják megfelelően, a román szenátus törvényt hozott, és megtiltotta a háborús bűnösök kultuszát. Ennek értelmében jelenleg (Antonescuval együtt) ebbe a kategóriába tartozik Wass Albert is. Az elsősorban Maros

A Helikon-kör tagjai közt

megye egyik román napilapjában összpontosuló ellene folytatott sajtóhadjárat minden etikai határon túlment. A dolog iróniája, hogy míg Romániában a Wass-szoborállítók és a Wass-felolvasás szervezői a fenti törvény értelmében törvénysértőnek minősülnek, a marosvásárhelyi utca a mai napig hivatalosan Antonescu tábornok nevét viseli. Több más helységben pedig közteret vagy utcát neveztek el a kivégzett, háborús bűnös diktátor tábornokról.

Mit írhatott Wass Albert a kolozsvári Ellenzékben?

Wass Albert irodalmi megítélését vitathatatlannul pozitívan befolyásolná – népszerűségén túl –, ha tisztázódna „bűnössége”. A Wass család, az író öt fia perújrafelvételel kezdeményezett. A perújrafelvételel pedig elakadt az antiszemitizmus vádjá miatt. Az amerikai szenátus ugyanis tudni véli, hogy az *Ellenzék* című kolozsvári lapban 1943-ban Wass Albert antiszemita cikkeket írt volna.

A magyar nyelvterület jelentős könyvtáraiban, legyenek azok Budapesten, Kolozsváron vagy Szegeden, ma is hozzáférhető az *Ellenzék* 1943-as évfolyama. Másrészt Wass Albert – Huba nevű hivatásos katona fia miatt – Amerikában többször is átvilágításon esett át. Fiának pályája tovább ívelhetett, hiszen apja ellen nem találtak semmiféle terhelőt.

1979-ben az író önéletrajtot írt, ennek magyarra fordított szövege megjelent *Szakács István Péter A vádlott neve: Wass Albert! Dokumentumok és Önéletrajz a Wass Albert-dossziéból* című gyűjteményében. Az író Önéletrajzában szól az *Ellenzék*-beli működéséről is: „Amikor 1943 márciusában az *Ellenzék* főszerkesztőjét behívták a hadseregbe, ideiglenesen engem bíztak meg a helyettesítésével. Július elsején azonban, amikor két

német a Gestapótól behatolt a szerkesztőségbe, felmutatva a parancsot, hogy a német hadsereg megbízásából felügyelniük kell a lapot, egyszerűen kísértálm az irodámból és felmentem a hegyekbe.” Wass Albert emlékezése szerint ennyi az *Ellenzék*-beli történet.

De mit tud Wass Albertnek az *Ellenzék*hez fűződő munkásságáról az irodalom- és sajtótudomány? A *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* szocializmus érájában íródott első kötetében a következőket olvashatjuk: „*Ellenzék* – politikai, közgazdasági és társadalmi napilap; Kolozsvárt jelent meg 1880 és 1944 között, megszakítás nélkül. Alapítója és fellelős, 1895-től főszerkesztője Bartha Miklós függetlenségi párti politikus és közíró. Alcíme 1919-től „független politikai napilap”, 1923-tól „magyar politikai napilap”. [...] főszerkesztői Dobó Ferenc (1919-1921), Grois László (1921-1925), Sulyok István (1925-1926), Somodi András (1926-1932), Szentimrei Jenő (1932-1935), Grois László (1935-1938), Végh József (1938-1940), Zathureczky Gyula (1941-1944), majd Szász Béla (1944).” Tehát a vizsgált időszakban Zathureczky Gyula volt a főszerkesztő, Wass Albert őt válthatta fel a szerkesztésben 1943. március-júniusban. A fenti lexikon az *Ellenzék* arculatáról is ír: „Az *Ellenzék*nek jelentős szerepe volt az irodalmi élet alakításában és szervezésében; irodalmi melléklete különösen a *Napkelet* megszűnése és az Erdélyi *Helikon* megindulása közt eltelt években játszott fontos szerepet. Kuncz Aladár hazatérése után, 1923 nyarán veszi át a vasárnapi irodalmi melléklet szerkesztését, majd 1925-től társszerkesztőül meghívja Áprily Lajost is. Kuncz szerkesztésében a hetenként négyoldalas melléklet s a hétköznapi számokban is rendszeresített irodalmi – művészeti zenei rovatok számottevően járultak

hozzá a romániai magyar irodalom önálló arculatának kialakításához, a művészetkritika és a tudományok művelésének fellendítéséhez. Irodalomszményét a Nyugathoz való kötődése határozza meg, de annak képviselői mellett közli néhány baloldali költő, így Becski Andor, Becski Irén és Salamon László verseit, Franyó Zoltán, Gaál Gábor, Osvát Kálmán írásait is”. A későbbi időszakról ez olvasható: „A '30-as évek végén válik az irodalmi rovat ismét szervezetté. Tamási Áron szerkesztésében 1939. okt. 15-én indul a Vasámapi Szó című melléklet. Programadó Szellemi őrség című cikkében Tamási Áron leszögezi, hogy annak a nemzedéknek nevében szól, amely évek óta keresi »a széles körű munka és megnyilatkozás lehetőségét«, megbecsüli a román népet, s »figyelemmel kísérjük a román népi kultúrát«, ugyanakkor »a magunk népét azonban, az értékelésen és megbecsülésen túl a lélek és vér szerelmével szolgáljuk«.

„A Vasámapi Szó irodalmi anyaga fejlődést jelentett az előbbi évek irodalmi anyagához viszonyítva, amikor is ebben még a 'szórakoztató irodalom' uralkodott.” Itt említi a lexikon Wass Albert nevét: „A lap elbeszéléseket közöl Kosztolányi, Kodolányi, Móricz, Karinthy, Márai írásai mellett Tamási Áron, Kovács György, Szemlér Ferenc, Szenczei László, Wass Albert, László Béla, Kós Károly, Molter Károly, Kemény János tollából.” Majd az utolsó sorokban: „Az utolsó években a lap irodalmi színvonala esett. Zathureczky Gyula főszerkesztői érájában előbb a radikális, majd liberális szellemű írókat rekesztették ki, faji szempontokat alkalmazták, s felhagytak a haladó hagyományok ápolásával. Részleges visszatérés a demokracizmus vonalára csak 1944-ben következett be: erre utal a lap burkoltan antihitlerista publicisztikája a német megszállás alatt. (Az

A perújrafelvételt kezdeményezője, Kincses Előd

Ellenzék esti bulvárikiadásaként Demeter Béla szerkesztésében megjelenő Esti lapok nyílt konfliktusba került a német megszállással uralomra jutott Sztójay-kormányral, s hatóságilag is betiltották.) Nagy Józsefet, az Ellenzék haditudósítóját, a Gestapo elhurcolta és meggyilkolta.”

Záhony Éva, az Országos Széchényi Könyvtár egyik munkatársa 1983-ban a két világháború közötti erdélyi magyar lapokról repertóriumot készített, melyben kikeresi az OSZK-ba járó lapokból a szerzők irodalmi alkotásait (irodalmi alkotás kevésbé terhelő). A szerző feltünteteti, mely évszámok hiányosak, mely lapszámok csonkák. Wass Alberttől tizenhat verset és novellát sorol fel, melyeket a szerző 1925 és 1940 között jelentetett meg az Ellenzékben, ifjúkori, kevésbé ismert rövid írások, melyek megjelentek azóta a marosvásárhelyi Mentor gondozásában, a Nagy Pál szerkesztésében napvilágot látott *Hűség bilincseiben* című novelláskötetben (*Anina, A tiszteletes, Elvira bárónő*). A könyvtári kutatás alapján az Ellenzékben ennél valamivel több mű jelent meg. E sorok írója összesen 23 tételt gyűjtött össze.

A vizsgált időszakban (1943. március-június) – úgy tűnik – Wass Albertnek egyetlen sora sem látott nyomdafestéket. Két 1943-as írása július utolsó harmadában és augusztus elején jelent meg. Mit is írt erről Wass Albert a szenátusnak szóló jelentésében? „Július elsején... egyszerűen kísértáltam a szerkesztőségből és felmentem a hegyekbe. Két hét múlva édesapám régi barátja, Veress Lajos tábornok üzent, hogy a németek 'keresnek' engem. Hogy elkerülje a kellemetlenségeket, Veress tábornok, aki az Erdélyben állomásozó magyar hadsereg parancsnoka volt, egyenruhát adott nekem, s mint alhadnagyot Ukrajnába küldött a 9. Magyar Királyi Lovassággal, ahonnan csak karácsonykor tértem vissza”. Tehát a fenti két, 1943-as elbeszélésben már az orosz földön gyűjtött katonai élményeiről számol be, egyfajta irodalmi vénájú haditudósítóiaként, aki egyben katona is. Mindkét elbeszélés olvasható a *Hűség bilincseiben* című novelláskötetben. Tehát az Ellenzékben írt antiszemita cikk vádjára a fentiekkel megdőlni látszik. Sajtójogi és etikai szabály: ha a lap hasábjain valaki véleményt formál, azért vagy a főszerkesztő vagy (külön szerkesztőségi megjegyzés esetén) a szerző viseli a felelősséget. Ám mégiscsak érdemes utánanézni az inkriminált időszaknak: 1943. március – 1943. július 1. Vajon mit írhatott Wass Albert ebben

Wass Albert síremléke Marosvécsen

a hónapban az *Ellenzék*be, netán Zathureczky Gyula felelős főszerkesztőt helyettesítve, az ő neve felelősségével? S vajon ezért akadt el a perújrafelvétel?

És mit ír a Szakács István Péter történész által összeállított *Dokumentumokban* olvasható *Önéletrajzában* (1979) Wass Albert az amerikai szenátusnak? A székelyudvarhelyi Litera könyvkiadó által megjelentetett, majd a magyarországi *PoLISz* című lap mellékleteként is napvilágot látott dokumentumgyűjtemény tanúsága szerint Wass Albertet és édesapját, *Wass Endrét* egy 1940. szeptember 23-i esemény miatt ítélték halálra 1946-ban, kizárólag tanúvallomások alapján. A történet zavarosnak tűnik, még a nyíregyházi 19. honvédezred egyik felelős tisztje is érintett benne. Wass Albert és felesége a *Dokumentumokban* egyértelműen azt állítja, hogy az adott napon nem tartózkodott otthon, sem a kivégzettek letartóztatásának, sem kivégzésének helyszínén nem volt jelen, és semmilyen része nem volt a gyilkosságokban.

Várdy Béla amerikai történészprofesszor, aki a Wass család kérésére a 2000-es évek elején koordinálta a Wass-rehabilitációt, sokkal súlyosabbnak tartotta a Wass Albert elleni antiszemitizmus vádját, mint azokat az eseményeket, amelyekért 1946-ban a román népbíróság halálra ítélte. Ezeket egyszerűen komolytalannak minősítette, és reményének adott kifejezést, hogy Románia uniós csatlakozása (2007. január 1.) előtt felül fogják bírálni a népbírósági ítéleteket – ám ez azóta sem történt meg.

Jelent ugyan meg Amerikában az ötvenes években *Kimazolázom Wass Albertet* címmel egy cikk irodalmi írásában „fröcsögő antiszemitizmusról” az *Elvész a nyom* regény kapcsán, valamint halálát követően egy nekrológ az *Élet és irodalomban* egy glosszistától, aki ítéletet mond fölötte úgy, hogy bevallása szerint nem olvassa a műveit. A dolog attól skizofrén, hogy Wass Albertnek azok az írásai,

melyek miatt nyakába varrták az antiszemita jelzőt, állítólag 1951 után, Amerikában születtek. A szabadság földjén, ahol pedig senkit világnézetéért, véleményéért el nem ítélik.

Cui prodest? – Kinek használ?

1940-ben megöltek négy személyt Erdélyben, állítólag a gyilkosságnak részese volt Wass Albert is. 1943-ban az Ellenzékben állítólag antiszemita cikkeket írt. 1951 után Amerikában, a szólásszabadság földjén állítólag végképp antiszemita lett. *Matatias Carp*, aki *Holocaust Romániában* (1944, 1994) című dokumentumkönyvében bemutatja a romániai zsidó genocídiumot (népirtást), megállapítja, hogy amíg az igazság ki nem derül, és a bűneiket a bűnösök meg nem ismerik, tudathasadásos állapotok fognak fennállni. Könyvét annak idején nemcsak betiltották Romániában, hanem román ügynökök Európa könyvtáraiból el is tüntették. Régi reflex-saját árnyékvilágunk kivetítése másokra. A lélektan projekciónak nevezi ezt. Állítólag ezen akadt el egy író rehabilitációja. Az állítólagosság – a jogi kifejezést kifacsarva: „a bűnösség vélelmének” meglehetősen erőlte-

tett és meglehetősen hosszas fenntartása mellett. Mert kinek használ az, ha – Wass Alberttel szólva – „néppé taposnak egy nemzetet” azáltal, hogy szellemi nagyjait sárba tiporják?

Románia fenntartja a háborús bűnösség vádját. Ebben nincs jogi változás. A perújrafelvételt (Kincses Előd beadványát) a Romániai Legfelsőbb Bíróság végül elutasította, mivel azok a tanúk, akiknek beadták a közjegyző által hitelesített nyilatkozataikat, valamint azok a tanúk is, akik a bűnösség mellett szóltak, már nem élnek, nem lehet őket becitálni.

2018-ban az atrocitások kiújultak a Wass Albert-felolvasás körül, a szervezőket pénzbírsággal sújtották, és leállították az ünnepi megemlékezéseket Nagyváradon, Székelyföldön. Ezt a leállítást a New York-i *Simon Wiesenthal Központ* kiadványa miatt fogantatosították, melyben éppen a háborús bűnös 'pozíciót' és az antiszemita vádat emlegetik fel. *Wass Endre*, az író legfiatalabb fia szerint amiért mégis engedik a könyveit árusítani, az, hogy az Antonescu-dossziéval legyen egyensúly, hogy őt se kelljen tiltani."

A kolozsvári Ellenzék címlapja

Wass Albertnek nemcsak az élete volt küzdelmes. Utóélete ugyanolyan hánytatott, mint Adyé volt. Akivel szemben – ma már ki emlékszik rá? – egykor szintén felmerült az antiszemitizmus vádja. ■

Dr. Burg Etére emlékezünk

Sarlós István

■ 1958. május 6-án hunyt el a bajai kórház igazgatója, *dr. Burg Ete* szülész-nőgyógyász professzor. 1895. október 9-én született Szegeden, erdélyi szász család gyermekeként. Apja a herceg Pallavicini család alkalmazásában állt, mint uradalmi igazgató. 1921-ben Budapesten szerzett orvosi diplomát, kórboncnokként kezdett el dolgozni az egyetemen, majd a Szent István Kórházban. 1921-ben a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikájára került gyakornoknak, 1922-től egyetemi tanársegéd, 1928-tól már adjunktus. 1938-ban elhagyta az egyetemet és Pécsre, a Bajai Kórház Szülészeti és Nőgyógyászati Osztályának lett a főorvosa. 1941-től, *dr. Róna Dezső* távozása után, a kórház igazgató-főorvosa. A szakmai előrehaladás mellett Burg Ete tudományos tevékenysége is figyelemre méltó: tanult Bécsben a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként, majd Berlinben, és Rockefeller-ösztöndíjasként New Yorkban a Columbia Egyetemen. 1930-ban szülész-nőgyógyászból magántanári képesítést szerzett, 1952-ben kandidátusi címet kapott. A második világháború után Burg professzor származása miatt osztályidegennek számított, de kétségtelen szakmai hírneve és az 1945 után

kiépülő tanácsrendszerrel kapcsolatos semleges magatartása miatt a Rákosi-korszakban sem mozdították el a bajai kórház igazgatói székéből. Nőgyógyászati anatómiával és sebészettel, elsősorban nőgyógyászati daganatokkal foglalkozott; a műtétei során több újítást is bevezetett, amelyeket publikált is. 1956 után az „ellenforradalmárookra” koncentráló Kádár-rendszer már támogatta a nemzetközileg elismert szakember kórházvezetéssel kapcsolatos elképzeléseit és fejlesztési javaslatait. 1958. május 6-án bekövetkezett halálával a bajai kórház korszakos jelentőségű vezetőjét veszítette el.

Váratlan halála után felesége, *Korompay Ilona* anyagilag nagyon rossz helyzetbe került. A második világháború előtt az akkori társadalmi elvárásoknak megfelelően egy elismert orvos feleségeként elsősorban a háztartást vezette, és a gyerekek nevelésével foglalkozott, ténylegesen munkában töltött éveinek száma – ami alapján a nyugdíját megállapították – minimális volt. A korabeli rendszerben az özvegyi nyugdíjat külön kérvényre adták meg. A kérvényt a területileg illetékes tanácsnál adták be, amit

Emlékérem dr. Burg Ete tiszteletére

a végrehajtó bizottság megtárgyalta. Ha a VB támogatta, akkor az Országos Nyugdíjintézethez továbbította a kérvényt és a végrehajtó bizottsági határozatot az indoklással. Az országos intézet ezt ellenőrizte, majd megtárgyalta – esetleg kérhetett további kiegészítést –, ezután méltányossági alapon megállapította az „özvegyi nyugdíjat”. Özvegy Burg Eténé kérvénye június 9-én került a bajai VB elé. A végrehajtó bizottságok e

kérvényeket megszabott eljárásrend szerint tárgyalták, majd hozták meg a határozatokat. A VB titkára, *Tinusz Kálmán* beterjesztette napirendi pontként – előzetesen írásban kiadták, így az ülésre mindenki ismerte –, ha nem volt ellenvetés, akkor az ülést vezető elnök vagy elnökhelyettes, *Márfai Mihály* ezt beterjesztette határozati javaslatként, amiről a tagság szavazhatott. Ha a javaslatot elfogadták, akkor megfogalmazták azt sorszámozott, hivatalos formában is, és ezt beírták a jegyzőkönyvbe.

„Tinusz Kálmán: Ismerteti dr. Burg Ete volt kórházi igazgató főorvos özvegyének kérését, melyben kéri, hogy a vb. nyújtson segítséget részére, hogy a jelenleg megállapított nyugdíj összeget emeljék fel oly mértékben, mintha azt férje kapná.

Márfai Mihály: Javaslom a vb-nek, hogy a kérelemhez járuljon hozzá, illetve nyújtson segítséget özvegyének, hogy olyan nyugellátásban részesüljön, mintha azt férje kapná.

A vb. a javaslatot egyhangúlag elfogadja. 85/1958. vb. hat.

A vb. hozzájárul ö. Burg Eténé bajai lakos kérelméhez, melyben kéri, hogy a vb. nyújtson segítséget, hogy nyugdíjirandósága oly mértékben legyen, mintha azt férje kapta volna, ha nyugdíjba megy. Ennek megfelelően nyugdíját 1842 Ft-ban állapítsák meg. A vb. javasolni fogja az Országos Nyugdíjintézetnek, hogy nevezett kérelmét méltányosságból vegye figyelembe. Utasítja a vb. a Titkárságot, hogy a felterjesztést küldje el az Országos Nyugdíjintézetnek. A vb. ezen határozatáról értesíteni rendeli Márfai Mihály vb. elnökhelyettest, Tinusz Kálmán vb. titkárt.

Határidő: június 17.

Felelős: Tinusz Kálmán vb. titkár.”

A kérvényt a megfelelő indoklással megadott határidőre továbbították Budapestre. Az indoklást sem volt nehéz megírni hozzá, mivel a bajai kórház tevékenységéről készült féléves jelentésben külön kitérnek dr. Burg Ete munkásságára. 1958. június 13-án a Bajai Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának Egészségügyi Osztálya munkájáról benyújtott féléves összefoglaló jelentésében így emlékezett meg róla dr. Körmendy Lajos városi főorvos.

„Az egészségügyi beszámolóim elején kegyeletes kötelességemnek tartom megemlékezni a tragikus körülmények között meghalt dr. Burg Ete professzorral, kórházunk igazgatójáról, nőgyógyász-szülész főorvosról. Mint mindnyájunk előtt ismeretes, Burg professzort, mint katona a csatatéren, az ő küzdőterén, a műtőasztal mellett érte a halál, műtét közben, amikor életet mentett, ott ahol annyit harcolt az anyák és újszülöttek megmentésért, ahol élete harcát megvívta.

Dr. Burg Ete síremléke a bajai Rökus-temetőben

Burg professzor szakmájának nemcsak kiváló művelője, hanem tudósa és művészi mestere is volt. Barátságos modora mindenkivel közvetlen beszéde eminensen hivatottá tették őt arra a pályára, amelyen működött. Az ő kiváló szakértelmének és nagyszerű tudásának köszönhető, hogy a bajai kórház szülészeti osztálya kiemelkedett a vidéki kórházak nivåjából, és hazánk egyetemeivel vált egyenrangúvá és országosan, de világviszonylatban is ismerték.

Mint kórházigazgató, nemcsak a saját osztályát emelte, hanem az egész kórház nivåját igyekezett átlagon felül ismertté tenni. Elképzeléseit nemcsak a saját intézetének felépítésével, hanem a többi intézmények létesítésével is megvalósította. Tapasztalt bölcsességével sikerült olyan főorvosi kart összehoznia, hogy kórházunk a nagy Bács-Kiskun megyében is első helyet foglal el azzal, hogy 4 egyetemi tanár főorvosunk van. Kórházfejlesztési tervének hosszú és fáradságos eredménye a gégezeteti pavillon létesítése, aminek megnyitását a sors kegyéből még megérhette. Sok elgondolása, terve volt még, amivel a kórház fejlesztését, a közegészségügyet szolgálni akarta, s amiben megakadályozta őt korai halála. Megrendült lélekkel álltunk koporsójánál, s nehéz sóhajjal búcsúztunk tőle. Nekünk, akik itt maradtunk most az a kötelességünk, hogy emlékéit ápoljuk, vigyük tovább útmutatásait, tanításait, és kórházunkat és az ő osztályát tartsuk meg azon a színvonalon, amire ő felemelte.”

A tanácskorszakban a városi végrehajtó és döntéshozó testület a végrehajtó bizottság volt, amely havonta, negyedévente vagy félévente számoltatta be a felügyelete alá tartozó osztályokat az elvégzett munkáról. A beszámolókat minden esetben előre kiadták, így a teljes tagság megismerhette a beterjesztése előtt, és utána érdemben

vitázhatott is róla. Természetesen a szakmai beszámolókat elfogadta a végrehajtó bizottság, néha-néha terjesztettek be formai változtatásokat eredményező kisebb indítványokat, kiegészítéseket. Az Egészségügyi Osztály beszámolóját 89-es sorszámmal a június 23-án ülésező végrehajtó bizottság tárgyalta meg, és fogadta el. Az Országos Nyugdíjintézet elé júliusban került az özvegy kérvénye, amelyet ellenvetés nélkül elfogadtak, így augusztus 1-től már a férje nyugdíját kézbesítették számára. ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ,

Munkácsy Mihály utca 9.

BÓNUSZ ABC,

Vöröskereszt tér 1.

CBA Belvárosi ABC,

Eötvös utca 1.

CBA Delta Market,

Szabadság utca 44.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Líra Könyvesbolt,

Déri Frigyes sétány 5.

Nagy István Képtár,

Arany János utca 1.

Sirály ABC, Sirály utca 4.

Tourinform Iroda,

Baja Marketing Kft.,

Szentháromság tér 11.

Gazdabolt

Piacsarnok

In Memoriam Makk Ferenc (1940–2018)

**Mayer János PhD –
Szabados György PhD***

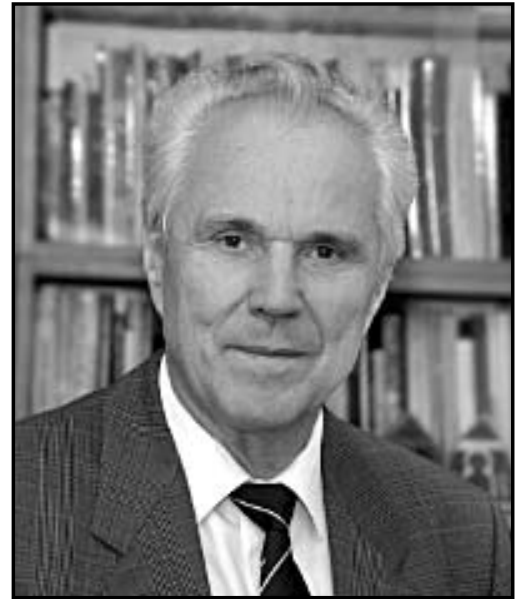
■ „Úgy vélem, hogy ha az embernek tanulóévei alatt legalább egy-két kiváló tanára volt, akkor azt az élettől kapott nyereségek kell tartani” – írta 2007-ben a III. Béla Gimnázium 250. évfordulójára kiadott tanulmánykötetben Makk Ferenc professzor úr, de a mondatot akár számtalan tanítványának egyike is papírra vethette volna. Aki hallgatta izgalmas középkortörténeti előadásait, vagy részese volt oklevélolvasó gyakorlatainak, az széles módszertani kultúrával és komoly ismeretekkel gazdagodott. Aki történelem szakos diplomáját a József Attila, később a Szegedi Tudományegyetemen szerezte, annak számára Makk tanár úr megkerülhetetlen volt, hiszen a jórészt általa tartott könyvészeti és forrástani alapismeretek és a történelem segédtudományaiiba bevezető kurzusok akkor is alapvetőek voltak, ha valaki nem a medievisztika (középkortörténet) mellett kötelezte el magát. S így volt ez évtizedeken keresztül: Makk Ferenc ez idő alatt Kristó Gyula mellett a szegedi középkorkutatás legfontosabb tudós tanár vezéregyénisége volt. Sajnos most már csak múlt időben beszélhetünk róluk: 2018. április 21-én Makk Ferenc, a szegedi egyetem professor emeritusa követte kollégáját és barátját a sírba.

Bár Makk Ferenc tudományos pályája Szegedhez kötődött, bajai gyökereit sosem tagadta, sőt kifejezetten büszke volt rájuk. Alvégi szegény családból származott, szülei válása és a háború utáni időszak nehézségei miatt nagyon nehéz körülmények között nőtt fel. Mégis tisztelettel emlékezett meg Vöröskereszt téri tanítójáról, Zeller Pálról, majd a szállásvárosi általános iskola magyar- és történelemtanáráról, Szabó Jánosról, akiknek köszönhetően hamar kialakult a humán tantárgyak iránti érdeklődése és a tanári pálya felé való vonzódása. 1955–1959 között a III. Béla Gimnázium tanulója volt, ahol – amint maga mondta – egy tanári „aranycsapat” diákja lehetett, amely szeretett és tudott is tanítani, s mindezek mellett szakmájuk kiválóságai is voltak. Olvasásra, gondolkodásra, de egyben emberségre és magyarságra, hazaszeretetre nevelték diákjaikat, pedig ebben az időszakban nem feltétlenül ez volt az elvárás. Hogy Makk Ferenc történész lett, abban kiemelkedő szerepe volt Gergely Ferencnek, aki „a tudóstanárok

kiemelkedő alakjának számított”. Az alma materrel Makk professzor kapcsolata később sem szakadt meg; sokszor tartott előadást, tagja volt a Bélás Baráti Körnek, rokoni kapcsolatai pedig továbbra is erősen Bajához kötötték. Bajai „földijeit” mindig számon tartotta, sokszor egyetem utáni pályafutásukat is figyelemmel kísérte, így sok évvel a diplomaszerezés után is készséggel segített, ha valaki tanácsért fordult hozzá. Talán jelkép erejű, de a III. Béla Gimnázium egykori diákja évtizedek múltán III. Béla király (1172–1196) életének és korának legavatottabb magyar tudósa lett.

Felsőfokú tanulmányait a szegedi József Attila Tudományegyetemen végezte történelem-latin (1959–1964), és ógörög szakon (1961–1966). Egy rövid kitérőt leszámítva diplomájának megszerzése óta az egyetem oktatója. Előbb a *Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéken* dolgozott, 1983–2005 között az általa alapított *Történeti Segédtudományok Tanszékét* vezette. Végigjárva a szakmai ranglétra fokozatait 1991-ben akadémiai doktori címet szerzett, 1992-től egyetemi tanárrá nevezték ki, közben több fontos tisztséget is viselt: volt a bölcsészkar dékánhelyettese, a kari Doktori (PhD) Tanács és a Történelem Habilitációs Szakbizottság elnöke. Kristó Gyula halála (2004) után ő vette át a Magyar Tudományos Akadémia és a Szegedi Tudományegyetem *Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának* vezetését. Mindezekon túl az MTA köztestületi tagja, a *Magyar Történelmi Társulat* elnöke, az MTA Történettudományi Bizottságának tagja is volt.

Tudományos munkásságának akár csak kivonatos összefoglalása meghaladná e visszaemlékezés kereteit. Fő kutatási területét a 10–12. századi bizánci–magyar kapcsolatok története jelentette, de behatóan foglalkozott kronológiával, heraldikával (címertannal), szfragisztikával (pecsétannal) és történeti földrajzzal is. Pályafutása alatt mintegy 260 publikációja, köztük 30-nál is több önálló könyve jelent meg. Ezek között szakmai mérföldkönek is tekinthető munkák is vannak; így például a *Magyar külpolitika 896–1196* (Szeged, 1993, 1996) c. monográfiája vagy a *Magyarország a 12. században* (Bp., 1986) c. kötete. *The Árpáds and the Comneni* (Bp., 1989) című monográfiája pedig lassan három évtizede „kötelező”

Makk Ferenc (1940–2018)

nemzetközi szakirodalmi tétel a XII. századi Közép-Európa és Észak-Balkán kutatói számára. A múlt forrásalapú megismerésének ügyéért – mind a tudomány, mind az ismeretterjesztés szintjén – példamutatóan sokat fáradozott. Az ő közreműködésével is készül az 1990 óta megjelenő *Anjou-kori oklevéltár-sorozat*, amely 2018-ban már az 57. köteténél tart. Az általa szerkesztett forráskiadványok közül különösen fontosnak számít a *III. Béla emlékezete* (Kristó Gyulával, Bp., 1981), a *Károly Róbert emlékezete* (Kristó Gyulával, Bp., 1988) vagy épp az *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről* (Thoroczkay Gáborral; Szeged, 2006) c. kötet. Szerkesztőként fontos része volt az ugyancsak alapműnek számító *Korai magyar történeti lexikon* (Bp., 1994) megszületésében is. Tudományos népszerűsítő munkái közül a legismertebb a Kristó Gyulával közösen írt *Az Árpád-ház uralkodói* (Bp., 1995) könyve, de a lista még nagyon hosszan folytatható lenne.

Tudományos munkássága mellett nem hanyagolta el az oktatói munkát sem, maga is kiemelkedő tanítványokat nevelt ki, így remélhető, hogy a Szegedi Középkorász Műhely alapítóinak halála után is a medievisztikai kutatások egyik legfontosabb közössége marad. Makk Ferenc 8 doktorandusznak volt témavezetője, közülük ma *Almás Tibor* az általa alapított tanszék vezetője, szakmájának méltán elismert tekintélye. Makk tanár urat kollégái és tanítványai 60., majd 70. születésnapján is önálló tanulmánykötettel köszöntötték

(a 2010-ben megjelent *Fons, skepsis, lex* c. kötetet annak idején lapunkban is ismertettük). Életében számos kitüntetés és elismerést kapott: *Széchenyi professzori ösztöndíj* (2000–2003), *Ránki György-díj* (2003), *Szent-Györgyi Albert-díj* (2004), *Klebsberg Kunó-díj* (2005), *Trefort Ágoston-díj* (2007).

Egyetemi hallgatói körében is közkedvelt, népszerű személyiség volt, bár a jó osztályzatokért nagyon komoly teljesítményt követelt meg, maximalista volt önmagával, de diákjaival szemben is. A Szegedi Tudományegyetemen a hallgatóságnak lehetősége van oktatóinak nyilvános értékelésére is.

Makk Ferencről egyebek mellett az alábbiak olvashatók: *„Szerintem mindenki így képzel el egy egyetemen oktató professzort: Egyébként tényleg nagy tudású, megköveteli az anyag rendes ismeretét, de szerintem korrekt. Szerencsés, aki még tanulhat nála.”* *„A nagy öregek közé tartozik... Stílusa is ilyen, mesélős kedvű, de emellett*

nagyon logikusan halad, érthető, pontos előadó.” *„Egy zseniális tanár!”* *„A legenda”.*

E sorok írói maguk is Makk Ferenc tanítványai voltak, és jó szívvel emlékeznek nemcsak az ízes (bajai) beszéddel elmondott előadásokra, hanem a sokszor kinkeserves oklevélolvasási gyakorlatokra, sőt még a – „jegyjavítási” céllal kezdeményezett – vagy három órán át tartó ismétlővizsgára is. Tanúi voltunk, ahogy lendületes előadásaiban úgyszólván megelevenedtek a XI. századi Magyar Királyság válságos évtizedei, királyi testvérek, majd királyi unokatestvérek vizsálya.

Egy-egy órán kifejtett gondolatmenetét magvas tanulmányok formájába öntötte; ezeknek hol a „megjegyzések”, hol az „adalékok” kifejezés szerepelt a címében, azonban e szerény formula magas minőséget rejtett. Egy életre megtanultuk tőle, hogy *„első a forrás, második a szépség”*, vagyis nem mindegy, honnan szerezzük az információt, de sosem árt kételkedni benne. Rossz volt aztán látni, ahogy az

egykor erőtlő duzzadó, fiatalos sportember (a tanár-diák meccseken lőtt kapurenető góljai egyetemi kurzusaihoz hasonlóan fejlethetetlennek bizonyultak!) betegséggel, gyásszal küszködött.

Ám emlékeinkben mégsem a hanyatlás képei erősek, hanem azok a benyomások, amelyek jóvoltából elméleti és gyakorlati tudást bőséggel adagoló tudós tanárember, a segítőkész Ember alakja marad meg bennünk, aki pályáján kivételes magasságokba jutott, mégsem felejtette el, honnan indult el.

(Makk Ferenc gyászszertartása 2018. június 1-jén volt a szegedi Belvárosi Temetőben.)

* *Mindkét szerző Makk Ferenc tanítványa volt a szegedi egyetemen, Szabados Györgynek Makk professzor szakdolgozati, majd doktori témavezetője volt. Szabados György jelenleg egyebek mellett a magyar őstörténet kutatásával foglalkozó László Gyula Intézet vezetője, számos díjjal kitüntetett középkortörténész.* ■

Maxi... – Búcsú Makk Ferencről

Gergely Ferenc

■ Szerencsés tanár vagyok, mert már pályám kezdetén lehetőségem nyílt átlagon felüli tehetséggel megáldott, lenyűgözően szorgalmas, törekvő fiatalokat nevelni-tanítani. Mint a tudás magvaira éhes „kiscsirkék”, úgy gyűltek körém, szállták meg gimnáziumi szobáskám. *Michler István, Szegfű László, Hajnóczy „Zsiga” (= Gábor), Kovács István, Lárencz László* és mások között ott sürgöldött egy nyílt tekintetű, mosolyra mindig kész, a labdával jó barátságban lévő fiatalember, édesanyja szeme fénye, reménysége: *Makk Ferenc*, a mindennapokban, kortársak között, egyszerűen csak *Maxi*.

Vaknak kellett lennie annak, aki nem vette észre, hogy esetében nem egyszerűen egy szorgalmas diák koptatja iskolánk padjait, hanem ösztönösen a társadalmi felemelkedés lehetőségét kereső ifjút vetett elének a sors. Volt, aki a jelzett körből tehetségesebbnek látszott, de szorgalmával senki nem vehette fel a versenyt. És ez az őszerejű tenniakarás végig kísérte alkotó életét.

A gimnáziumi osztályában szervezett történelmi „lóversenyeken” ádáz szellemi csatákat vívott Michler Pistával, többnyire fejfejjel küzdve a győzelemért. Bátran, szívósan vágott neki a Bükk csúcsainak, miként *Keszthelyi György* tanár úr irányítá-

Makk Ferenc gimnazista társaival a bajai III. Béla Gimnázium udvarán (a kép jobb szélén a szerző)

sa mellett a francia nyelv elsajátításának is. Mindkettőt legyőzte, s a „csúcsoknak” soha nem lett vége.

Ezek becserkészésében a Szegedi Bölcsészkaron *Szádeczky-Kardoss Samu* és *Hahn István* professzorok nyúltak a hóna alá. Pályáivén nagyot lendített *Kristó Gyula* barátsága. Családja mindenben segítette, könyvei, tudományos fokozatai, megtisztelő feladatai e nélkül nem születhettek volna meg. Támogatásra szüksége is volt, mert – ismerve a kort s benne a Szegedi

Bölcsészkar történetét – nem volt könnyű embernek, tudósnek maradni. Makk Ferenc egyetemi tanárként is hű maradt útravalót adó iskolájához, a bajai III. Béla Gimnáziumhoz, iskolatársaival, tanáraihoz. Könyvespolcaim ott sorakoznak különlenyomatai, kötetei, melyekből én is, egykori tanára, sokat tanultam.

Távozása fájó s egyben reményt keltő: hiszen ő már tudja, hová is tartunk... Ferikém! Üdvözlöm a Szakkör valamennyi tagját. Dolgozzatok nyugodtan! Mi is megyünk! ■

„Nemcsak zenei téren hasonló az ízlésünk, ezért tudunk jól együtt játszani” A Misstiq Duo tagjaival pályakezdésről, zenetanításról, koncertezésről

■ *Egy éve színesíti Baja zenei életét a Misstiq Duo, amely formáció természetesen nemcsak városunkban ismert, hanem a környék, sőt a környező országok zeneszerető közönsége előtt is. Tagjai, SZŐKE NOÉMI (szaxofon) és SZÉCSÉNYI HILDA (cselló) összeszokott párosként, különleges harmóniában, mély virtuozitással szólaltatják meg hangszerüket a színpadon, a hétköznapokban pedig gyerekeknek, fiataloknak igyekeznek átadni tudásukat és a zene szeretetét. Beszélgetés közben sem tagadják meg önmagukat: öröm hallgatni, amint sokszor egymásnak is felelve, kiegészítve, egymás történetére rímelve mesélnek arról, honnan hová jutottak. Az olvasónak nincs is más dolga, mint figyelni a történetre, aztán elmenni a Misstiq Duo legközelebbi koncertjére.*

Sándor Boglárka

Szőke Noémi: Ötéves koromban kezdtem csellón tanulni a bajai zeneiskolában. Igazából ez az intézmény végigkísérte az eddigi életemet. A cselló után jött a zongora, a furulya, a klarinét, végül pedig kikötöttem a szaxofon mellett úgy, hogy végig megmaradt a zongora is. A családban nincs zenész, csak a szüleimnek feltűnt, hogy tisztán énekelek, ezért elvittek a zeneoviba, ahol Lovretity Erika néni és Bellyeiné Horváth Györgyi is felfigyelt rám, ők javasolták, hogy kezdjek el hangszert tanulni. A furulyatanárom, *Rekettye Sanyi* bácsi pedig a szaxofon felé terelgetett. Közben beiratkoztam a III. Béla Gimnáziumba (hatosztályos képzésre), majd édesanyám jelezte, hogy lesz Pécsen egy zeneiskolás tábor, ki kellene próbálnom. Eleinte nagyon tiltakoztam, nem akartam menni, végül azonban mégis elmentem, hazafelé pedig már a felvételit tervezgettem. Fel is vettek Pécsre, és ott indult igazán útjára a karrierem. Az első évben szinte újra kellett tanulnom mindent, ugyanis klasszikus szaxofonos és ilyen irányú oktatás is nagyon kevés van az országban, emiatt a helyes szaxofonozás alapjait nem nagyon tudják megtanítani. Pécsen viszont végre igazi művésztől tanulhattam, de mindent előlről kellett kezdenem. Harmadikos konzisként már jöttek a sikerek, országos szaxofonversenyt nyertem, nemzetközi versenyen Szlovéniában második lettem, jöttek az eredmények és a koncertek. Utána a bécsi konzervatóriumba mentem továbbtanulni, ahol a világ egyik leghíresebb kortárs szaxofonosa, a műfaj úttörője, *Lars Mlekusch* tanított. Ott végeztem a négy éves alapképzést, de közben itthonról már jöttek munkajánlatok, és a szívem is hazahúzott, ezért a művész mesterképzést és a szaxofonművész-tanítást már úgy végeztem Debrecenben, hogy közben tanítottam a

bajai zeneiskolában és a nyíregyházi szak-középiskolában. Azóta hazajöttem, a bajai zeneiskola megmaradt, mellette a szegedi konziban tanítok.

Szécsényi Hilda: Vajdasági születésű vagyok, és a hangszerválasztásom története sem ennyire kalandos. Még oviba jártam, amikor megmutatták nekem a csellót, én pedig otthon kijelentettem, hogy csellista leszek. Hatévesen már játszottam a hangszeren. Emlékszem, teljesen elbűvölt a hangszer mérete és hangszíne, nagyon emberinek tűnt számomra. Úgy is magyarázták nekem, hogy olyan, mint az emberi test: van nyaka, feje, és milyen csodás, hogy az ember az ölébe veszi, és játszik rajta. Engem ez elvarázsolt, és attól kezdve elválaszthatatlan lettem a hangszeremtől. Szülővárosomban, Magyarkanizsán kezdtem tanulni, de elég hamar elkezdtem országos és nemzetközi versenyekre is járni. Aztán Szabadkára kerültem középiskolába, ott fejeztem be a tanulmányaimat, de az utolsó két évben sokat jártam Szegedre *Velez*

Alekszandrához tanulni. Jó ideig úgy is gondoltam, hogy majd oda megyek egyetemre és főiskolára, de jött egy hirtelen változás: eljutottam mesterkursusra egy olyan tanárhoz, *Kálmán Imréhez*, aki szintén vajdasági, de Németországban tanult és kint élt, a kölni zenekar szólócsellistájaként. Ő maga is a világ egyik legkitűnőbb csellistájánál tanult, és hihetetlen tudással rendelkezett. A kurzus után derült ki, hogy a következő tanévtől elkezd dolgozni az újvidéki zeneakadémián, és megkérdezte, jönnék-e az osztályába. Okozott ez néhány álmatlan éjszakát, hiszen borult az összes addigi tervem, de akkora tudást és annyira más zenei világnézetet kínált, hogy végül nem tudtam nemet mondani. Így az újvidéki zeneakadémiára kerültem. Az itteni éveim főleg gyakorlással teltek, illetve azzal, hogy megismerjek minél több nagyszerű zenészt, és mesterkursusokon vegyek részt a világ élvonalába tartozó művészeknél. A zeneakadémia befejezése után állást is ajánlottak: kamarazenélést, amire addig nem nagyon gondoltam, hiszen szólista akartam lenni, mint minden zenész. Kicsit még fiatalnak tartottam magam a kamarazenéhez, de végül úgy döntöttem, megpróbálom. Eleinte féltem, hogy nincs még ehhez elegendő tudásom, de egy idő után nagyon megszerettem, és még most is muzsikálok vonósnégyesekkel, ami specifikus része a kamarazenének. Dolgozom az újvidéki zeneakadémián, a bajai zeneiskolában és az éziben is tanítok csellót. 2016-ban költöztem Bajára, azelőtt Szegeden éltünk a férjemmel.

Szécsényi Hilda és Szőke Noémi: megszokott hangszerek szokatlan helysín

Sz. N.: Én is a bécsi éveimnek köszönhetően, hogy megtanultam rendesen szaxofonozni, de azt is, hogy repertoárból ekkora ismeretem van. A kamarazene szeretetét is ott tanultam meg. Kötelezővé tették, hogy szaxofonkvartettekben muzsikáljunk, és a tanárunk arra is ösztönzött, hogy ebből próbáljunk meg bevételhez is jutni. Megszerettette velünk a kamarazenét, és olyan helyekre vitt be minket koncertezni, mint a Musikverein, a bécsi Konzerthaus, a Belvedere Múzeum vagy a Stephansdom, ahová másképp aligha juthattunk volna be. A szaxofonegyüttesben minden tanítványa játszott, ő maga vezényelt, és rengeteg új művet megtanultunk, ősbemutatókban volt részünk. A bécsi éveimnek köszönhetően egyike vagyok azoknak ebben az országban, akik a kortárs repertoárt és a technikákat ismerik. (Rajtam kívül még egy ilyen szaxofonos van.) Az a négy év nagyon meghatározónak bizonyult az életemben, azóta is ebből táplálkozom, és emiatt tudunk Hildával is jól együtt játszani, főleg a kortárs repertoárt.

Sz. H.: Meg azért is, mert hasonló stílusú oktatásban részesültünk. Az én tanárom 14 évesen költözött ki Németországba, ott nőtt fel, ott szocializálódott zenei téren, és ez a fajta tanítás, a kétféle stílus nagyon hasonlít egymáshoz.

– *Ennyire nem mindegy az oktatási stílus egy zenész esetében?*

Sz. N.: A tanár stílusa és módszere nagyon fontos. A hangszeres tanárnak olyan keménynek kell lennie, olyan ismeretet és tudásanyagot kell átadnia, amely utána meghatározó lesz. A mi tanárunk igazi családot kovácsolt belünk, nagyon szerettük egymást, de folyamatosan versenyeztetett egymás között is. Mint a versenylovakat. Rengeteget voltunk együtt, közös órákat tartott, és amikor a másik tíz ember előtt hordott le, mert valamit épp akkor nem sikerült jól eljátszani, hát az nem volt kellemes. Ehhez lelkiileg erősnek kell lenni, ki kell bírni, de megéri.

Sz. H.: Nálunk ugyanez volt. Hatan voltunk a kezdő csoportban, és nem mindenki fejezte be a tanulmányait, mert nem mindenki bírta. Folyamatosan voltak közös óráink is, egymásnak is meg kellett felelnünk, bizonyos gyakorlatoknál pedig nekünk kellett véleményt alkotnunk magunkról, majd másokról. Ez nagyon fontos. Az órák pedig egész nap zajlottak, ott kellett lenni reggel 7-től, és lehet, hogy csak délután került valaki sorra, de akkor profin kellett teljesíteni. Ezzel a módszerrel nagyon sokat fejlődött a koncentrációs és megfigyelőképességünk. Figyelni kellett, hogy a tanár épp mit tanít a másinak, mert előfordult, hogy közölte velem: ő ezt két héttel ezelőtt másnak már elmagyarázta!

Sz. N.: Így alakult ki a teherbírásunk. Gyakran próbáltunk 10-12 órán át is, azt is ki kellett bírni. Szaxofonozás közben ráadásul eléggé el is fárad a száj, és tartani is kell a hangszert. A mesterkurzusok szempontjából azonban ez nagyon hasznosnak bizonyult. Ma nincs a világon olyan híres szaxofonművész, aki előtt még ne játszottam volna, ez pedig Magyarországon nem adatot volna meg. Itt még nem fordítanak akkorra figyelmet a klasszikus szaxofon oktatásra, de dolgozunk rajta.

– *Milyen túlélőtechnikákat fejlesztettek ki, hogy kibírájátok ezeket a módszereket?*

Sz. H.: Nincs szükségünk ilyenekre. Az a titok, hogy nagyon szeretünk fellépni. Az adrenalin, a sikeres koncertek, a közönség reakciói ösztönöznek. Amikor azt tudjuk mondani egy koncert után: ez jó volt! Imádunk a színpadon lenni, azt szeretnénk, ha soha nem érne véget a koncert, a vége felé mindig úgy érezzük, hogy inkább folytatnánk. Ez ösztönöz, ezért bírtunk és bírunk ki mindent. Ha az ember nem fektet bele ennyi energiát, nem teszi bele teljesen önmagát 130 százalékkal, akkor az eredmény se lesz olyan.

Sz. N.: Mindketten maximalisták vagyunk. Azt akarjuk, hogy a darabban ne legyen még egy tűhegynyi hiba sem. Mindketten arra törekszünk, hogy tökéletes teljesítményt nyújtsunk.

– *Akkor el lehet mondani, hogy szerencsés találkozás volt a tiétek?*

Sz. N.: Sorsszerűnek is nevezhetjük. Épp

Szőke Noémi

Baján született. Tanulmányait a Pécsi Művészeti Szakgimnázium szaxofon tanszakán, *Szendrói Zsuzsanna* szaxofonművész irányításával végezte. 2012-ben felvételt nyert a bécsi Konservatorium Wien Privatuniversität-re. 2015-től a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának hallgatója. Mesterdiplomáit 2017-ben szerezte meg szaxofonművész és szaxofonművész-tanár képzéseken. 2016-ban a Debreceni Egyetem művészeti ösztöndíjasa. 2017-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma által meghirdetett a *Nemzet Fiatal Tehetségeiért Ösztöndíj* nyertese. 2015-től a Bajai Liszt Ferenc AMI és a Nyíregyházi Művészeti Szakgimnázium, 2017-től pedig a Szegedi Tudományegyetem Vántus István Gyakorló Zeneművészeti Szakközépiskola szaxofontanára.

Debrecenben tanultam akkor, túl voltam az első éven, és itthon töltöttem a nyarat. Egy ismerősöm azzal keresett meg, hogy figyelmembe ajánlaná a sógornőjét, aki szintén zenész, és ha esetleg valami ötletem lenne, majd gondoljak rá. Én előtte Nyíregyházán tanítottam, Debrecenben tanultam, Baján éltem (meg tanítottam is), heti több ezer kilométert vezettem, és közben hétfévenként átjártam Pécsre a szaxofonkvartettel próbálni. Kicsit már ki is merültem ebben az állandó utazgatásban, a kvartett tagjaival pedig nem egyeztek annyira az elképzeléseink a zenélésről és a jövőről, ebből adódtak is nézeteltérések. Azon gondolkodtam, jó lenne itthon kezdeni valamihez, lehetőleg úgy, hogy ne kelljen utazni. A kamarazene esetében havi egy próba nem próba: hetente minimum 2-3 alkalom kell, és ha olyan a helyzet, akkor naponta is próbálni kell. Egyetlen olyan művet ismertem, amelyet szaxofonra és csellóra írtak, gondoltam, tegyünk egy próbát. Felhívtam Hildát, és megkérdeztem, nincs-e kedve velem játszani. Addig sosem találkoztunk, nem hallottam

Kopott házfalak, kedves fazonok

muzsikálni, nem tudtam, hogyan játszik. Ez nem annyira megszokott, főként klasszikus zenészek ismeretség és szakmai szempontok alapján választanak kamarapartneret. Mi gyakorlatilag ismeretlenül választottuk ki egymást, mert Hilda is azonnal nyitottan állt a kérdéshez.

Sz. H.: Egy-két évvel ezelőtt betévedtem egy szaxofonkoncertre, és annyira elvarázsolt az egésznek az atmoszférája, hogy hazaérve rögtön felmentem a youtube-ra, és elkezdtem zenét keresgélni, reménykedve, hogy biztosan írtak már művet szaxofonra és csellóra, mert ez a két hangszer nagyon összeillik. Találtam is ilyet, csak utána szaxofonost nem, ezért akkor annyiban is maradt a dolog. Ezért is okozott nagy örömet Noémi hívása.

Sz. N.: Úgy mentünk az első közös próbára, hogy vittük a duó kottáinkat meg azt az egyetlen művet, ami egyébként eszméletlenül nehéz (a repertoárunk legnehezebb darabja). Elkezdtük nézegetni, mi az, ami jól szól, készítettünk néhány átíratot, belekóstatunk kicsit a könnyűzenébe is, és nekifogtunk a már sokat emlegetett, csellóra és szaxofonra írt darabnak, amellyel elég sokat küszködünk.

– *Tényleg csak ez az egy ilyen létezik?*

Sz. N.: Annál azért van több is, de nem sok. Mintegy 20 ilyen mű létezik összesen, mind kortárs zene. A többi átírat, amelyet mi magunk készítünk, illetve most már íratunk is. Egy magyar zeneszerzőtől már kaptunk is, most várjuk egy szerb zeneszerző művét is. Most az a törekvésünk, hogy ne csak a cselló-szaxofont népszerűsítsük, hanem a fúvós-vonós duók formációját is. Ha belegondolunk: a zeneiskolákban is az a leggyakoribb, hogy fuvolista játszik zongoristával. De miért ne játszhatna hegedűssel? Teljesen jól összehangba kerülne az a két hangszer is, léteznek ilyen művek is (mennyiségre kb. annyi, mint amit szaxofonra és csellóra írtak). Szeretnénk a gyerekek, de a közönség körében is népszerűbbé tenni ezt a fajta összeállítást. Szokatlanok tűnhetnek, de jó.

– *Hilda, téged csellistaként mi fogott meg a szaxofonban?*

Sz. H.: A hangszíne. Nem gondoltam, hogy a klasszikus szaxofon ennyire szépen tud szólni. Nagyon emberi volt, és nagyon megmaradt bennem.

Sz. N.: Érdekes, hogy a cselló hangszínét szokták leginkább az emberi hanghoz hasonlítani, viszont az alt szaxofonnak kb. ugyanaz a frekvenciája, emiatt megvan a légysága. Egy német szaxofonos hölgy fogalmazta meg, hogy a szaxofon három funkcióval bír, ami miatt bárhol használható: ugyanolyan virtuózan lehet vele játszani, mint a fafúvós hangszereken, mert ugyanaz a rendszere a billentyűzetnek, az ujjak ugyanolyan gyorsan

tudnak járni. Ugyanolyan erős a hangja, mint a rézfúvósoké, mert rézből van a teste, ezért nagy hangerőt bír el, és ugyanolyan érzékenyen lehet játszani rajta, mint a vonós hangszereken. Ez a három dolog teszi annyira hajlékonyá, hogy bármihez jól tud idomulni, a csellóhoz azonban különösen közel áll. Ettől függetlenül persze nekünk is össze kellett szoknunk.

Sz. H.: Az első néhány hónap kemény volt. Még nem tudtuk pontosan, mi az, ami jól szól, ami kivitelezhető, hogyan kell ilyen összeállításban gyakorolni. Mindenféle problémák előjöttek az elején az intonációtól kezdve a hangindításig.

Sz. N.: Épp egy éve volt az első egész estés koncertünk, a *Csodálatos Baja* fesztiválsorozat megnyitóján, azóta már elég sok minden történt velünk. Egy héttel előtte volt a diplomakoncertem Debrecenben, aminek a repertoárját eljátszottam Baján is, a Turisztikai Központban: ott már előadtunk néhány tételt a duettből, és utána úgy gondoltuk, hogy ennél sokkal többet is tudunk. Nagyon jó, hogy itt vagyunk, tudunk naponta próbálni, közben jó barátok is lettünk, nagyon egyforma az ízlésünk nemcsak zenei téren, hanem sok minden másban is, és ez nagyban megkönnyíti az életünket.

Sz. H.: Kamarapartner esetében különösen fontos, hogy hasonló legyen a gondolkodás, látásmód. Alapvető kérdés például a pontosság. Sokszor buknak el a kamara vállalkozások azon, hogy valaki rendszeresen késik, vagy nem nézi meg a kottáját. Az alapvető emberi tulajdonságoknak is hasonlóknak kell lenniük ahhoz, hogy sokáig működni tudjon egy formáció. A munka iránti tisztelet, alázat szintén alap.

Sz. N.: Ha nekilátunk egy új darabnak, akkor mi már az első próbára is felkészülten megyünk. Mindketten megtiszteljük a másik idejét azzal, hogy már tudjuk a saját szólamunkát, és nem akkor kezdjük el bogarászni a kottát. Ezzel rengeteg időt és energiát meg lehet spórolni, és akkor már csak a közös dolgokkal kell foglalkozni, abban fejlődni.

Sz. H.: Ez is az egyetemi neveletésünkből adódik: órára is úgy mentünk, hogy elég jól kellett ismernünk az adott darabot. Tudnunk kellett fejből magát a művet, de azt is, ki hogyan játszotta valamikor, sőt, ismernünk kellett a többiek szólamát is.

Sz. N.: Emlékszem az első zongorás próbámra az egyetemen. A korrepetitor elkezdett

Szécsényi Hilda

A vajdasági Magyarokérségén született. Az alapfokú zeneiskolát szülővárosában kezdte, majd Szabadkán folytatta. Felsőfokú tanulmányait az Újvidéki Művészeti Akadémián végezte. 2009-ben művésztanári mester fokozatot szerzett. 2005-től az Újvidéki Akadémia munkatársaként is tevékenykedik, kamarazenével, azon belül vonósnégyesekkel foglalkozik. 2017-től a Bajai Liszt Ferenc AMI és a Szent László ÁMK Lukin László ÉZI AMI gondokatanára. 2017 szeptembere óta az Újvidéki Művészeti Akadémia doktorandusz hallgatója, Aleksandar Tasi mentorálásával.

játszani, én pedig nem tudtam, mikor kell belépni. Újrakezdte, de még mindig nem tudtam. Akkor közölte, hogy jövő órára tanuljam meg a zongoraszólamot is, aztán kiküldött a teremből.

– *Az első közös koncert óta milyen utat járt be a Misstiq Duó?*

Sz. N.: Kalandosat. Játszottunk többfelé Magyarországon, Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában. Egyre többször hívnak minket. Vannak jótékonyági fellépéseink, de lassan beindul az a része is, amely már a megélhetést is elősegíti, hiszen a profi zenészek az a célja. Nem azért végeztük el a művészképzőket, hogy megelégedjünk a tanítással, hanem, hogy koncertezzünk. Kell a tanítás is, hiszen a tudásunkat szeretnénk átadni, de az sem mindegy, milyen szinten adjuk át, és melyik az a korcsoport, amelynek mi át tudjuk adni élményszerűen. Leginkább a koncert motívál minket, mert nagyon szeretünk színpadon lenni.

Sz. H.: Ha véletlenül egy-egy időszak kimarad (bár mostanában ilyen már alig fordul elő), akkor mindig alig várjuk, hogy újra koncertezzünk.

Sz. N.: Játszottunk a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében is, *Balog Zoltán* miniszter előtt. Megkaptam a *Nemzet Fiatal Tehetségeiért Ösztöndíjat*, és minket kértek fel, hogy muzsikáljunk az átadón. Aztán Újvidéken a kortárs zenei fesztiválon adtunk egy koncertet, utána mentünk Horvátországba, de előtte még felléptünk Baján a Madarász Andor Alapítvány hangversenyén, aztán márciusban jött az első nagy megmérettetés, amire nagyon készültünk: a nemzetközi kamarazeneverseny Szlovéniában. Ez nagyszabású, több héten át zajló verseny, mindenféle kategóriában. Mi a vonós kategóriában, annak is a kamarazene és a professional részében indultunk, ahol sikerült első helyezést elérnünk. Minden héten az adott hangszercsoportból kiválasztják a tíz legjobbat. Mindegyik kategóriának vannak nyertesei, akik megkapják a pontszámok alapján az arany minősítést, de ha nem jutnak be az első tíz közé, akkor mehetnek is haza.

Mi bejutottunk a tíz legjobb közé, ezért játszhattunk a gálahangversenyen, utána pedig a szponzorok döntik el, kinek adják a nyereményeiket. Mi azt a lehetőséget nyertük, hogy jövő márciusban játszhatunk a Zuglói Filharmonikus Zenekarral. Egy ősbemutatóban vehetünk majd részt: kettős versenyműről van szó, amelyet csellóra, szaxofonra és zenekarra írt egy kortárs angol zeneszerző.

– *A kortárs szerzők műveiből hogyan válogattok?*

Sz. N.: Az alaprepertoárunkban annyira nem tudunk válogatni. Igyekszünk inkább hallgatható kortárs zenét játszani, és azt megszerettetni az emberekkel, érzéseket kiváltani belőlük. Az egyik darab például városi zajokat idéz fel, és fontos, hogy felismerjék benne, hogy ott most éppen indul a vonat. Ezek inkább illusztratív jellegű zenék. Persze, az előadásmód is sokat számít.

Sz. H.: Egyébként most már talán el lehet mondani a kortárs zenével kapcsolatban, hogy kezd visszatérni a zenéhez, a dallamhoz, a klasszikus gyökerekhez. Kezd ismét formát kapni, és nemcsak elméletben. A tankönyvekben ugyan nagyon jól mutat, hogy melyik irányzathoz tartozik, csak épp egy átlagos hallgató soha fel nem ismerné. Nekünk hinniük kell benne, ki kell hámozni a mondanivalóját, és hogy mit szeretnénk átadni általa, és abban a pillanatban hitelessé válik. Önmagában a leírt hang nem akkora érték, mint az előadott mű.

– *Hogyan határozátok meg azt a műfajprofil, amit ti játszatok?*

Sz. N.: Azt szoktuk mondani: a klasszikustól a kortársig, a romantikától a crossoverig. Keten elég kevesen vagyunk, hamar megunhat minket a közönség, emiatt muszáj változatos repertoárral előállni. Másrészt mi is szeretjük a könnyűzenét, nemcsak a klasszikusokat, úgyhogy kitekintünk a könnyebb műfajok felé is, ami legalább akkora kihívás, mint klasszikus zenei művet játszani, hiszen ilyesmit nem tanultunk.

Sz. H.: A popzenét már kóstolgattuk, őszszel pedig a jazz műfaját is kipróbáljuk. Ezt is crossoverben tesszük, klasszikus szerző muzsikájával.

– *A tanítás mellett hogy tudtok ennyi időt zenélésre fordítani?*

Sz. N.: Mi szívesen áldozunk a szabadidőnk nagy részét gyakorlásra, fejlődésre, a saját produkciójuk fejlesztésére.

Sz. H.: Én csak félállásban foglalkozom kicsikkel, az egyetemi tanítás pedig már más szint, közelebb áll az előadóművészethez. Teljesen más, amikor azzal kell kezdeni, hogy a gyerek kezébe adjuk a hangszert. Olyankor még igazából nem is lehet a zenével foglalkozni, örülünk, ha van hang, ritmus,

Koncert a Bácskai Kultúrpalotában

helyes hangszertartás és -kezelés. Legalább hat-nyolc év tanulás után lehet igazából zenével foglalkozni, de oda már tehetség is kell. Egyébként a zeneiskolai rendszer – a délutáni, esti órák – lehetővé teszi, hogy mi délelőtt próbáljunk. Szoros időbeosztás kell hozzá, de csak így lehet.

– *Mit tapasztaltok az általatok tanított korosztálynál: milyen a zenéhez való hozzáállás, nyitottság?*

Sz. N.: A szaxofont új hangszerként veztettem be. Előttém is volt ugyan lehetőség, de leginkább a klarinéttanárok tanították a szaxofont is, nem is igazán megfelelő hangszerekkel, és az érdeklődés se bizonyult túl nagyra. Egy-két diákot vonzott mindössze (elsőnek engem). Azóta is megmaradt ez az 1-2 fő évente, legalábbis addig, amíg el nem kezdtem tanítani. Három éve kezdtem, akkor három diákom volt, idén pedig már 13 tanítványom van. Nem egyszerű megtanulni szaxofonozni vagy csellózni. Annyi apróságra kell közben odafigyelni, hogy a gyerekek hamar megunják. Nehéz az érdeklődésüket fenntartani, és közben haladni is. Nehéz megtalálni azt a fajta középutat, amellyel a gyerekek is érdekes marad a folyamat, és közben meg is tanulja a helyes alapokat.

Sz. H.: A heti egy óra kevés egy kisgyereknek, mert annyi idő alatt elfelejti, amit tanult, és mindig vissza kell nyúlni. Főleg akkor, ha otthon nem is gyakorol. Heti kettő-hárommal már jobban lehet haladni.

Sz. N.: Mi jobban elvárnánk a gyakorlást, a haladást. Igaz, hogy a kisgyerekeket bőven elég a zene szeretetére nevelni, nem kell mindenkiből zenészt faragni, ezt elismerjük, de mi ennél vehemensebbek vagyunk. Jobban

szeretjük, ha jobban lehet terhelni a gyereket, mert akkor az eredmények is jobbak.

Sz. H.: Egyébként ezt a gyerekek is értékelik. Annál szívesebben jönnek, minél odafigyelőbb, alaposabb, esetenként akár szigorúbb is a tanár. Ha úgy mennek haza, hogy én 20 dolgot mondtam el nekik, akkor abból öt eszükbe fog jutni, és azt kigyakorolják. De ha csak ötöt mondok el, az kevés, mert abból szinte semmi nem marad meg.

Sz. N.: Éppen tanszaki koncertre készülünk, sokat próbálunk a kamasz tanítványaimmal. Azt mondta az egyik kollégám: ezek a gyerekek nagyon szeretnek téged, de félnek tőled, mint a tűztől! Úgy gondolom, ez így rendben is van.

– *Mire lehet elég az az alap, amit ti itt megadtok nekik?*

Sz. N.: Az alapokat nyilván le kell fektetni, de ha már tudatosul a gyerekekben, hogy zenei pályára lép, és ez többnyire középiskolás korosztályra jellemző, akkor el kell kezdeni a konzervatóriumot. Még ezután sem biztos, hogy továbbmegy egyetemre, de azt már lehet tudni, hogy kiből lesz, lehet zenész. A konzervatórium már biztosítja a gyakorlást, a gimnázium viszont annyira megterheli a diákot, hogy biztosan nem lesz elég ideje gyakorolni. A konzervatórium viszont mindenki gyakorol, így egymást is inspirálják.

Sz. H.: Ott kiderül, ki mennyire bírja a stresszt, a lámpalázzat, mennyire gyorsan tanul és reagál. Ez nagyon fontos, mert van olyan tanár, aki egyszer-kétszer elmond valamit, de többet soha. A középiskolában kell olyan alapot nyújtani, amelyre később lehet építeni. Egyetemen már nehezedik a repertoár. Középiskolás korban el kell érni a

tudás mintegy 70 százalékát, erre jön rá a maradék 30 az egyetemen, és utána jön a művészi szint. El kell érni, hogy technikailag nagyjából bármit képes legyen eljátszani, csak ahhoz már nem napi három órát kell gyakorolni, hanem hatot-hetet.

Sz. N.: Zeneiskolásoknál a legfontosabb a tempó tartása, a tempóérzet kialakulása, a kottaolvasás biztonsága és a helyes hangszertartás. A konziban nekem is arra ment rá az első évem, hogy tökéletesítem a hangszertartást és -kezelést. Minden egyéb rendben volt, csak szegény szaxofon nem szólt valami szépen, mert nem volt jó a szájtartásom, nem kezeltem helyesen a hangszert, és a rosszat kijavítani sokkal több idő, mint a jót megtanulni. Én is így kezdem a munkát a konzisokkal: az első év az újratanulásról szól.

– *Kellett már eltanácsolnotok tanítványt?*

Sz. H.: Nem, türelmesek vagyunk. Tölem már kérdezte meg szülő, van-e értelme annak, hogy hangszert tanul a gyerek. Azt válaszoltam: addig jöjjön, amíg nem utálatos vagy valamilyen ellenérzéssel jön órára. Nem kell mindenkinek művésszé válnia, de ha szeret jönni, megtanul dalokat, tanul valamennyit zeneszerzőkről, akkor már van értelme. Ha viszont utálat, kényszer, nyomás, bármilyen negatív érzet kötődik hozzá, akkor nincs. Szerintem egyre kevesebben veszik a bátorságot a professzionális zenélésére, mert úgy látják, hogy ebből nem lehet megélni.

Sz. N.: Nekünk is a saját magunk menedzserének kell lenni, ami nem könnyű. Koncertet szervezni, portfóliót, pályázatot írni, tárgyalni, telefonálni: ezt mind meg kell tennünk. Én emiatt tisztelem nagyon a zeneiskolák igazgatóit, mert ők is zenészek vagy zenetanárnak készültek, nem pedig egy intézmény vezetésére, ami teljesen más lelkületet kíván. Nem lehet az ember szegénylős, mert akkor soha senki nem fog tudomást szerezni arról, hogy létezőnk. Emiatt nagyon jó az is, hogy van már komoly versenyeredményünk, ami minősít. Ennek hiányában nem vesznek még annyira komolyan, de egy versenyeredménnyel már másképp néznek ránk.

– *Milyen terveitek vannak még?*

Sz. N.: Készülünk például a szaxofon-kongresszusra: ezt három évente rendezik meg a világ valamely pontján. Reggeltől estig tartanak a koncertek öt napon át. Több ezren pályáznak rá, és csak néhány száz zenészts válogatnak be. Három éve Strasbourgban rendezték meg, akkor játszottam két koncerten és a szaxofonegyüttesrel is, még a bécsi időszaknak köszönhetően. Idén Zágrábban lesz júliusban, be is válogattak minket,

ott két ősbemutatót játszunk majd. *Balogh Máté* írt nekünk egy művet, illetve a szerb zeneszerző, Stanislava Gajić művét. Ezek a darabok már nekünk készültek, és nagyon jó érzés ott látni a cím fölött, hogy *Dedicated to Misstiq Duo*.

– *Az hogy jön össze, hogy direkt nektek írjak?*

Sz. N.: Ismeretség alapján. Mátéval együtt tanultam a konziban. Ugyanígy ismerem jó néhány zeneszerzőt. Amíg a kotta nincs kiadva, addig a zeneszerző saját döntése, hogy odaadja-e másnak is, de mi nem adhatjuk tovább másnak. Ha ő odaadja, az neki már pénzt hoz, de mi ingyen és jogdíjmentesen játszhatjuk. Ha pedig kiadják a művet, akkor már megvásárolható lesz.

Sz. H.: Ősszel fogunk játszani *Kosóczy Tamással* is a belvárosi orgonaesték keretében, Bach hegedűre írott kettős versenyét adjuk elő úgy, hogy mi ketten leszünk a két hegedűszólam. A cselló és a szaxofon is jól szól orgonával. Bár a cselló hangereje jóval kisebb. Szerintem nálunk sokakat az fog meg, hogy mennyire össze tudtuk hangolni a hangzást. Ha a két hangszín nem egyezne, akkor nem tudnánk ennyire jól szólni.

Sz. N.: Ez nagyon sok kísérletezés eredménye, minden apró részletre, mozdulatra, testtartásra, a terem akusztikájára is figyelni kell.

Sz. H.: Egy-két trió erejéig még zongorával is szeretnénk bővíteni, ez még egyeztetés alatt áll. Ifjúsági koncerteken is játszunk majd országszerte, saját szervezésben, de a Filharmóniával is van szerződésünk, ezek majd egy-egy hetes turnékat jelentenek. CD-felvételt is tervezünk, jövő tavasszal pedig egy nagyobb körutat: Délvidék, Szerbia, Pécs, Szeged, Pest a tervezett útvonal. Horvátországba is készülünk a Bach-fesztiválra, ott Bach-invenciókat játszunk majd.

– *Szponzort mennyire könnyű vagy nehéz találni?*

Sz. N.: Nehéz. Még nem ismerjük a megfelelő embereket, és mi magunk sem vagyunk annyira ismertek. Az összes eddigi bevételünket visszaforgattuk a duóba, így van egy alapunk, amelyből tudjuk állni a működés költségeit. Legalább 3-5 év kell, amíg ez változik. Ha egyre több lesz a fellépésünk, akkor már lehet kopogtatni a szponzoroknál. A következő másfél évben még legalább két versenyen is részt veszünk, és azokkal is lehet hírnevet és eredményeket szerezni. De szimfonikus zenekarral játszani sem egyszerű, hiszen hatalmas költséggel és szervezési munkával jár.

– *Egy szólista vágyik a zenekari szereplésre?*

Sz. N.: Ez a szólista álma. Lehet szóloban is

koncertezni, de ott az ember mindig egyedül van. De ha áll mögöttem egy nagy zenekar, karmesterrel, és én vagyok a központban, az nagyon jó érzés. Nekem egyszer sikerült a Pannon Filharmonikusokkal játszani egy szótól a *Mesterek és tanítványaik* projektben, az meghatározó élmény volt.

Sz. H.: Én is játszottam még Szabadkán zenekarral, hihetetlen élmény 50 emberrel lenni a színpadon.

– *Mire van még időtök az életben?*

Sz. N.: Ez a hobbink is, beszélgetni is erről szoktunk. Szerencsések vagyunk, mert a hobbink a szakmánk, ennek minden hátulütőjével együtt. Egyikünk párja se zenész, de mindenben támogatnak minket. Ha négyen együtt vagyunk, akkor a fiúk egészen másról beszélgetek, mi pedig egy idő után már a zenénél kötünk ki. Tanítás, gyakorlás, háztartás és a próbák: ebből áll az életünk. ■

Kedves Olvasónk!

Látogasson el honlapunkra (www.bajaihonpolgar.hu), és kövesse a lapunkkal kapcsolatos híreket facebook-oldalunkon (<https://www.facebook.com/bajai.honpolgar/>) is! Folyamatosan frissülő weboldalunkon nemcsak a lappal kapcsolatos híreket olvashatja, hanem *archívumunkban* régebbi lapszámokat is böngészhet, az *online plusz* rovatban pedig a nyomtatott lapszámokban nem található szöveges, képes és videós tartalmakkal is találkozhat. Többet is megtudhat szerzőinkről, szerkesztőbizottságunk tagjairól, egyúttal könnyen kapcsolatba is léphet velünk. A tartalom napról napra bővül!

www.bajaihonpolgar.hu

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk a 2018. évre is előfizethető. **Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600**

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára: **330 Ft.**

Előfizetési díjaink a következők.

Helyben (házhoz szállítva)	4 000 Ft
Vidékre (postaköltséggel)	7 400 Ft
Külföldre (postaköltséggel)	14 000 Ft

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

Anekdoták Szőke György István gyűjtéséből

A futaki „gróf”

Szőke György István

■Álljon itt egy magyar kalandor, mokcsai Haraszthy Ágoston rövid élettörténete, amelyet mesébe illő valótlanok is színesítenek. (A kalandos életű, bácskai származású személyiség pályájáról hosszabb összefoglalást olvashatnak a Bajai Honpolgár 2007/12. számában Mayer János tollából – a szerk.)

Ellentmondásos a születési helye is. Azt tartotta, Futakon született, valójában egy pesti plébánián, a Terézvárosban anyakönyvezték. Grófi címe se volt, ő adományozta magának, mint ezredesi rangját is. Kaland-

vágya vitte Amerikába. A maga költötte történetek egyike szerint kimenekített a péterváradai erődből egy szabadságharcost, és ezért kellett elbujdosnia. A valóságban hivatalos okmányokkal hagyta el hazáját. Tény viszont, a messzi idegenben is magyar hazafi maradt, 1848 őszén pénzt gyűjtött a magyar szabadságharc támogatására. A reformkor haladó gondolkodói – különösen gróf Széchenyi István – Haraszthyra is hatással voltak. Amerikában ezeket az új elképzeléseket is igyekezett meghonosítani. Élt – néha vissza is élt – a bankhitelek

adta fejlesztési lehetőséggel; gazdálkodott, két gőzhajót is építtetett és üzemeltetett, várost alapított, aranykohászatot létesített (amiből komoly gondja kerekedett), messze földön híres lovakat tenyésztett.

Egy fennmaradt történet szerint a kedvenc háttas kancáját megsebesítette egy másik ló, amelyet így fenytett meg: „*Illyesmit nem tesz egy úriember. Hogy jutott eszedbe megrúgni egy hölgyet?*”

Szőlőt telepített, modern borászatot építtet kádárüzemmel, pincéket ásatott. Az őshonos szőlőfajtákat akarta elterjeszteni, de a minőség javítása érdekében művelési és feldolgozási tapasztalatokért és oltványokért Európába utazott. Ezen tevékenységét Ronald Reagan, Kalifornia kormányzója (később az Egyesült Államok elnöke – a szerk.) így összegezte 1969-ben: Haraszthy Ágoston volt a kaliforniai szőlőkultúra atyja. Egy ismerősétől kapja az első zinfandel-vesszőket, amely később annyira elterjedt a kaliforniai borvidéken, hogy az összterület húsz százalékát elfoglaló fajta adja az amerikai borok nyolcvan százalékát. És hogy ki volt az ajándékozó? Baja város nagy szülőtte, Mészáros Lázár. Az altábornagy és az álezredes még itthonról ismerték egymást, mindkettőjük családjának Bácskában, Pacséron volt földbirtoka. Az újvilágban, New Jersey-ben pedig Haraszthy Ágostonné Dedinszky Eleonóra szomszédja volt Kossuth hadügyminisztere. A „grófot” kalandvágya tovább hajtotta sikere helyéről, és végül egy krokodilok (pontosabban aligátorok – a szerk.) lakta nicaraguai folyónál nyoma veszett.

[Forrás: Ch. Gáll András-S. Tóth János: *Kalifornia magyar grófia*, Alexandra 2017.] ■

88. ÜNNEPI KÖNYVHÉT 2018.

KÖNYVBEMUTATÓ

2018.06.11. (hétfő) 18 óra

TALÁLKOZÓ

„Látható az Isten”
Wass Albert hitvilága

BALÁZS
ILDIKÓVAL

ADY ENDRE VÁROSI KÖNYVTÁR

Baja, Munkácsy M. u. 9.

Gyászír

Életének 86. esztendejében,
2018. április 6-án elhunyt

PAP IVÁN mérnök,

lapunk korábbi szerzője.

Búcsúztatóját svédországi lakhelyén
tartották május 11-én, hamvait
szülőhelyén,

Sárpilisén helyezik végső nyugalomra.
Szerkesztőségünk ezúton fejezi ki rész-
vétét a gyászoló családnak.

Emlékét megőrizzük.

A fa ismeretlen ágai – kalandozások egy bácskai sváb család történetében 2. rész

Mayer János

■ A bezdán-kolluti ág (folytatás)

A családi emlékezet azt is számon tartotta, hogy apai nagyanyám édesanyja, a tragikusan fiatalon elhunyt **Rosalia Martin** Ridjicáról (Regócéről) származott; alighanem azért birt ez jelentőséggel, mert a két település közötti házassági kapcsolat aránylag ritka lehetett. (A családukban több ilyen esetet nem is találtam.) A ridjicai vonal felkutatása azonban nem tartott sokáig, kiderült ugyanis, hogy dédanyám családja ott nem rendelkezett kiterjedt gyökerekkel, már apja (**Adam Martin**) és anyja (**Magdalena Knipf**) sem ott született. A Martin család ezen ágának története jól szemlélteti azon földművelő sváb családok sorsát, amelyek ősei másod- vagy harmadszülött fiúgyermekek voltak. Nekik az ún. „törzsöröklés” rendszere miatt ugyanis a családi örökségből rendszerint nem jutott földbirtok, így megélhetésüket a jövőben főképp házasságuktól és/vagy a költözéstől remélhették. A 19. század elejéig az újabb kamarai földterületek felszabadításával, új falvak, településrészek alapításával (maga Ridjica is ilyen volt) viszonylag könnyen lehetett földhöz jutni, de ez a családi környezetből való kiszakadással járt együtt. A Martin család legrégebben ismert őse **Leonhard Martin** volt, aki a Karlsruhe közelében található **Östringen** városában született 1698-ban. Már meglelt, családos emberként települt Magyarországra 1752-ben. 1754 után a család Csátalján telepedett le, egy gyermekük ott született. Ez a **Johann Martin** nevű, a családban negyedik fiúgyermek lett aztán a család hozzánk vezető ágának ősatya; fia, **Georg** (1778-1830) ugyanis 1808 körül családotul Sztanisicsre (Őrszállásra) költözött. (Az ebben az időben túlnépesedni látszó Csátaljáról gyakori irány volt Sztanisics, a település első, 1788-ban megjelent német lakóinak jelentős része ugyanis Csátaljáról származott.) Az ő felesége volt családuk egyetlen – valószínűleg – magyar nevű tagja, a Garán született **Gyalos** (**Gyálos?**) **Terézia**. A következő két generáció is Sztanisicson maradt, ükapánk, **Adam Martin** költözött át Ridjicára, ahol gyermekeként dédanyánk született. (A többi, a felnőttkort megért testvér Sztanisicsra házasodott, vagy Ridjicán maradt.)

Viszonylag jól felgöngyölíthető dédnagyanyánk édesanyjának, **Magdalena Knipf**nek a családja is, amely elég sok párhuzamot mutat férjével. A **Knipf** családnév ma főképp Garán őrződött meg, de a 18. században másutt is

A Mayer család Bezdánban, 1926-ban (középen a szerző nagyapja, Mayer János)

kimutathatók voltak. Az ősatya, **Engelhard Knipf** (1713/1720-1812) 1749 előtt érkezett Csátaljára (származási helye egyelőre nem ismert), ahol két házasságából összesen 16 gyermeke született. A legfiatalabb volt közülük **Georg** (1781-1858), akivel 1827-28 táján a család garai története kezdődött. Említett, 1870-ben Garán született ükanyánk az ő unokája volt, az ő édesanyja (**Agnes Koch**) viszont vaskúti illetőségű volt. Miután a garai és a ridjicai németek között a két település közelsége és leszármazási okok miatt is intenzív lehetett a kapcsolat, a dédszülők házassága már könnyebben érthetővé válik.

A család ezen ágának vonalán egyébként elég sok közvetlen 18. századi ősigig sikerült eljutni. **Anton Koch** (1683 k. - 1745) 1727-ben érkezett Nemesnáduvvarra az első telepések egyikeként, utódai aztán később Vaskúton, Garán, majd Sztanisicson is megjelennek. (Nemesnáduvvar az első német telepések egyikeként a német „népfölösleg” egyik legnagyobb kibocsátója volt, így onnan elszármazott családok utódai számos, később alapított bácskai településen megjelentek.) Az ő egyik unokája, **Johann Koch** (1774 - 1811) házasodott be Vaskúton a **Künzelmann** családba, amelynek első magyarországi őse ugyancsak ismert. **Benedikt Künzelmann** (1747 - 1798) a württembergi **Bremelau** nevű településen született (ma Münsingen város része), ahonnan családos emberként 1775-ben került Magyarországra, és Vaskúton telepedett le. Utódai – nagyrészt leányágon – sokáig jelen vannak Vaskúton, de házasságaik révén Garán, Sztanisicson és Bezdánban is. Feleségét egyébként **Agnes Tress**nek hívták; azt eddig nem tudtam megállapítani, hogy rokonságban állhatott-e a 18.

században Kolluton, később Bezdánban is feltűnt **Tres** (**Trész**, később **Tábori**) családdal, amely a miénkkel is közeli ismeretségben állt. Ugyanezen az ágon volt őünk **Johann Martin Schmidt** (1698 k. - 1773) is, akinek családja ugyancsak az első nemesnáduvvari telepések egyike volt. (Származási helyük ismeretlen.) 10 gyermeke lévén utóbb a család innen sokfelé ágazott el, a számunkra érdekes leszármazottak Vaskúton, majd Sztanisicson éltek; egyik ükunokája, **Agathe Schmidt** (sz. 1843) utóbbi településen lett Adam Martin felesége.

Ennek a családnak az anyai vonalán lehet eljutni többek között a **Schopper**, **Kempel** (**Kempl**), **Wetzstein**, **Fischer**, **Markser**, **Faldum**, **Harbeith** családokig. A **Schopper** (Schober, Schopfer, Schoper) família legrégebbiről ismert őse egy bizonyos **Johann Georg Schopper** (1722 k. - 1777), aki feltehetően annak a **Josef Schoppem**nek a fia, aki 1741-ben a Heidelberg környékén található **Ubstadt** városából távozott Magyarországra, nagy adótartozást hátrahagyva. Az őt regisztráló okirat szerint 3 gyermeke volt. **Johann Georg** mindenestre Csátalján alapított családot, ahol aztán rendkívül kiterjedt rokonságra tett szert. (**Johann Georg Schopper** felesége, **Katharina Kempel** családja ugyancsak Csátalján élt, de a rájuk vonatkozó anyakönyvi adatok annyira hézagosak, hogy legfeljebb sejtéseink lehetnek további rokoni kapcsolataikról.) Ükunokájuk, **Regina Schopper** 1839-ben Sztanisicsre ment férjhez Adam Schmidhez.

Utóbbi édesanyja révén kapcsolódik családunkhoz a szintén Csátalján jól ismert **Wetzstein** (Vettstein, Wetzstain) család. Ők mindannyian **Johann Georg Wetzstein** (1717-1780) leszármazottai, aki a Délnyugat-Pfalzban található **Trulben** nevű településen

született, de talán a szomszédos *Vinningenben* lakott, eredeti szakmája cipész volt. 1748-ban települt Magyarországra, és Csátalján telepedett le. (A család egy másik ága később Bajmokra települt.) A Wetzsein-ősatyja felesége, *Anna Maria Fischer Vinningenben* született egy szabó lányként, és minden bizonnyal már ifjú házasként települt Magyarországra.

A **Harbeith** (Horbaj, Horbay, Horbeit, Harbey) család legrégebbi magyarországi őse *Izajas Harbeith* (1692 k. - 1750), aki az 1720-as évek vége felé Nemesnádudvaron telepedett le (származási helye nem ismert). Könnyen lehet, hogy az 1724-ben Nemesnádudvaron regisztrált *Leonhard Harbeith* (sz. 1672) az ő apja volt. Mindenesetre a következő évtizedekben leszármazottaik Vaskúton, Csátalján és Bácsbokodon is megtalálhatók voltak. Családunk történetébe a vaskúti ág kapcsolódik; *Izajas Margarethe* (sz. 1761 k. - 1795) nevű unokája itt ment férjhez *Josef Markserhez*, akinek apja az első vaskúti telepeselek egyike lehetett. A **Faldum** (Faltum) család Magyarországon ugyancsak Nemesnádudvaron mutatható ki először; a családunk őseinek számító *Johann Heinrich Faldumról* azonban mindaddig a nevén kívül nem sikerült többet kinyomoznom.

A **Mayer**- és **Schochter**-ősök (utóbbiak apai nagyanyám egyenes ági felmenői) nyomát sokáig nem találtam. Hiába volt a család mindkét ágának erős bezdáni öntudata; sem a 18. századi lakosok listáján, sem a már említett 1848-ból származó összeírásban nem szerepelt a Mayer család neve, és sokáig az sem tűnt fel, hogy a „Sakter György” néven bejegyzett személy ősunkkal azonos lehet. A megoldáshoz – és azon keresztül néhány később kifejtendő következtetéshez – végül édesapám visszaemlékezésének azon sorai vezettek el, amelyekben arról mesélt, hogy a Schochter-nagyszülőknél mindig kizárólag németül folyt a szó. Ez azért lett gyanús, mert Bezdánban már 1806-ban azt jegyezték fel, hogy minden lakos beszél magyarul (vö. BALLA, 1993. 122-123.), és feltűnően sokan éltek a településen német nevű, de magyar anyanyelvű családok is. Ez nem is csoda, hiszen a helyi németek – akiknek egy része a családnevek alapján egyébként is cseh eredetű lehetett – a lakoságnak olyan kis százalékát alkották, hogy bizonyos fokú nyelvi asszimiláció még relatív különállásuk megőrzése mellett is valószínű lehetett, különösen 150 év együttélés alatt. Ezen túl az, hogy helyben az 1843-ban meghalt Limburger-ősatyát tekintették a legrégebbi ősnak, mindenképp azt feltételezi, hogy a család ezen ágának ősei valamely homogén(ebb) német településről kerültek Bezdánba.

A szerző apai nagyanyja, Schochter Mária (balról a negyedik) szüleiivel nagyszüleiével és húgával. Bezdán, 1929

Miután a család más (Zweng, Limburger) ágának kolluti eredete már ismert volt előttem, éltem a gyanúperrel, hogy talán a többiek őseit is ott, vagy más közeli, német többségű településen (Gákova, Körtés/ Krusevlje, Monostorszeg) kell keresni. (Elvben Sztanisics is szóba jöhetne, de ez már a korabeli viszonyok között aránylag nagyobb távolságra fekszik Bezdántól, a közvetlen beházasodás kevésbé tűnt valószínűnek.) A családfakönyvek és az azokban fel nem dolgozott anyakönyvek adatai megerősítették feltételezéseimet: mindkét család ősei nagy többségében Kolluton keresendők. Kollut a 19. századra már abszolút német többségű településnek számított, ahol az ott élő délszlávok nagy része is elnémetesedett, vagy elköltözött onnan. Lakosainak nagy része az 1760-as években betelepülő németek utóda volt, 1780 után a viszonylag korlátozottan rendelkezésre álló földterületek és a gyakori árvízveszély miatt inkább kibocsátóként, mintsem befogadóként volt részese a belső migrációs folyamatoknak. Lakossága a 19. században 2500 fő környékén stabilizálódott; a kolluti földek nagyjából ekkora népességet tudtak eltartani; a népfőlöleg másutt keresett megélhetést magának.

A **Mayer** (Maier, Meier, Meyer, Majer) elég gyakori családneveknek számít a magyarországi németek között (is), így aztán az ősök felkutatása nem könnyű feladat, hiszen az említett településeken is több azonos nevű, de egymással semmiféle rokonságban nem álló családot lehet találni. A mi családunk szinte bizonyosan az 1750 körül született *Franz Mayer* leszármazottja, aki 1762-ben *Xaver* nevű özvegyember bátyja (és talán további családtagjai) kíséretében érkezett Kollutra. Mindketten itt alapítottak családot, *Franz* 1777-ben *Katharina Kelscht* vette feleségül. (A Kelsch/

Keltsch család férfiági utódai később ugyan-csak Bezdánban tűnnek fel.) Egyik gyermekük volt *Peter* (1787-1849), akitől a család hozánk vezető ága indul. A család első három generációja még Kolluton élt; viszont az egyik unoka, *Franz Mayer* (1814-1873) 1861-ben, az özvegy *Katharina Schmidttel* történt, második házassága Bezdánban kötött, de a család már előbb Bezdánba települt, mert első felesége, *Barbara Schnaderbeck* már ott halt meg (1859), és legidősebb gyermekük, *Josef* 1855-ben ott házasodott meg. (Igaz, ennek két fiatalabb testvére Kolluton, 1860-ban és 1861-ben.) Az első házasságból ötödik gyermekként még Kolluton született *Anton Mayer* (1844-1894) is már Bezdánban házasodott, ő volt a még apám által is jól ismert dédapám édesapja. Bár ifjú aráját, *Katharina Prindlt* (néhány bejegyzésben a családnév *Tröndle*, illetve *Brindl*, *Bründel*, *Bründle* formában is szerepel) Bezdánban vezette oltár elé, utóbbi családja is kolluti eredetű volt; a legrégebbi azonosítható ősi, **Michael Prindl** 1767 körül Kolluton született, ám ez a család a 19. század végére teljesen eltűnt onnan. A névalak következtelen írásmódja miatt nem kizárt az sem, hogy rokonságban állt az 1769-ben a Freiburg közelében található *Ewatingen* településről (ma Wutach, Baden-Württemberg), egy másik forrás szerint *Dillendorf*-ból feleségével és öccsével Kollutra települő *Jakob Tröndlével*, aki egy 1780-as urbáriumösszeírás szerint még a község lakója volt. (Mindét származási hely a tágabban vett Schwarzwald-régióban található.)

Innen a Mayer család – aránylag kiterjedt rokonsággal – 1944-ig nagyrészt valóban Bezdánban élt, bár amint látható, a „tösgyökeres” bezdáni eredet valójában csak három nemzedékig terjed. A Mayer-ősök nőági fel-

menői között az eddig említettek mellett az alábbi családnevűek fordultak elő: **Jillich, Fernbach, Wolfstein, Majerus, Gatti, Schnaderbeck, Zwinger** (ez a Zwenggel azonos is lehet). Közülük többnek a 18. századi őseit sikerült kinyomoznom. A *Majerus* család lotharingiai eredetű volt, első, az anyakönyvi bejegyzésekből ismert tagjuk *Johann Majerus* volt, aki 1761 táján érkezett Kollutra, ahol aránylag népes családja lett. Hasonnevű polgárok többen is éltek 1763-ban a településen, vélhetően ugyanazon rokonság tagjai. A családfő valószínűleg az 1705 körül született *Peter Majerus* lehetett, akit az 1763-as népszámlálás még nyilvántartott. A telepes *Johann Majerus* unokája volt *Katharina* (1786-1871), aki *Peter Mayer*rel kötött házassága révén lett része családjunk történetének. Hogy a *Majerus* névforma a *Mayer* családnév latinós változatát vagy esetleg eltorzult francia eredetű nevet rejt (a lotharingiai származás ezt is megengedi), lehetetlen megállapítani.

Szintén Lotharingiából került Kollutra 1765-ben *Jakob Gatti*, bár családneve olasz felmenőket is sejtet. Neki minden bizonnyal unokája volt *Maria Gatti* (1794 k. – 1857), aki *David Prindl*lel kötött házassága útján lett családtörténetünk részese. A *Fernbach* család szintén az 1760-as évektől van jelen Kolluton (ők több ágról is őseink), legelső regisztrált tagjuk *Martin Fernbach* lehetett, aki 1761-ben települt a községbe „a Birodalomból”, és eredeti mestersége kőműves volt. (Valószínűleg négy testvérel együtt érkezett, hiszen mind a négy regisztrált kőműves fiú a húszas éveiben járt ekkor.) Sokkal bonyolultabb a *Schnaderbeck* (*Schneiderbeck*, *Schnaderpeck*, *Schnaderböck* stb.) család története. A család a Karlsruhe közelében található *Ubstadt*ből ered (ma *Ubstadt-Weiher*, *Baden-Württemberg*), ahonnan vélhetően nagy számban vándoroltak ki Magyarországra. A telepesek első generációja 1746 előtt Csátaljára költözött, de többen közülük az 1780-as években Gákovára vándoroltak tovább. Az 1762-ben Csátalján született *Balthasar Schnaderbeck* került – valószínűleg közvetlenül Gákováról – Kollutra, s 11 gyermekével lett az ottani ág megalapítója. Az ő unokája volt *Barbara* (1815 k. – 1859), aki az utóbbi Bezdánba költöző *Franz Mayer* első felesége lett. Ugyancsak több ágról volt rokon a *Wolfstein* család, ők azonban nem kolluti eredetűek voltak, és mindeddig nem akadtam származási helyük biztos nyomára. Apai nagyanyám közvetlen felmenői, a **Schochter** (*Schuchter*, *Schokter*) család őseire akadtam talán a legnehezebben, holott ez a családnév elég ritkának számít. A kolluti „vonat” azonban itt is sikeresnek bizonyult: aránylag hamar meg tudtam

állapítani, hogy a család első „bezdáni” tagja *Georg Schochter* (1798-1855, nagyanyám ükapja) volt. Ő maga még Kolluton született, 1816-ban ott is kötött házasságot, és valamikor 1845 és 1848 között költözhetett családotul Bezdánba, ugyanis akkor még nem házasságban élő valamennyi gyermeke már ott alapított családot. (Az 1848-as összeírás, ha hibásan is, de az ő nevét tartalmazza a bezdáni háztulajdonosok és önállóan gazdálkodók között.) A családjunkhoz tizedik, *Mathias* nevű gyermekén keresztül vezet az út, ő a Gákováról származó *Rosalia Stein*nel kötött házasságot 1855-ben. A kolluti *Schochterek* viszont az egészen korai időktől kezdve kimutathatók a településen. A magyarországi családalapító *Johann Schuchter* volt (sz. 1733 k.), aki az 1763-as hubertusburgi békét követően leszerelő katonaként került Kollutra, az eredeti szakmája szerint cipész volt. (Családjunkban feltűnően gyakran viszatérő mesterség ez, hiszen nagyapám és dédapám is e szakmát űzte, utóbbi ezt a bezdáni Zweng-műhelyben tanulta ki, és annak alapítója is nyilván rokon volt.) *Johann Schuchter* kétszer nősült Kolluton, második felesége (*Katharina Steinemann*) a Rajna-Pfalzban található *Dillendorf*ből került 1769-ben, még kisgyermekként Kollutra. (Őseink azonban nem tőle, hanem az *Anna Maria Mengert/Wengert* nevű hajadonnal kötött első házasságából származtak.) A család nevének írásmódja erősen ingadozik mind a kolluti, mind a bezdáni anyakönyvekben, de könnyen lehet, hogy eredeti formájában *Schuchter* lehetett. Ezt erősíti, hogy a svábos kiejtésben akkor is kb. „suht” volt a név kiejtése, amikor az írásmód már az o-s változatban rögzült.

A *Schochter*-ősök vonalán nőágon még az alábbi családnevek fordultak elő: **Stein, Szehn, Werner, Krug, Braun, Hiesl, Rickert, Prosser, Eberling**. A *Stein* család gákovai eredetű volt, de később Kolluton, majd Bezdánban is elterjedtek. Legrégebbi ismert őseik „a Birodalomból” 1766-ban Gákovára települt testvérek: *Christian*, *Jakob* és *Philipp* voltak, de hogy melyikük volt az 1855-ben Bezdánban *Mathias Schochter*rel házasságot kötő *Rosalia Stein* (sz. 1836) ükapja, azt nem lehet egyértelműen megállapítani. (Legfeljebb a családban ezen az ágon aránylag gyakran öröklődő keresztnév alapján valószínűsíthető, hogy az 1737 körül született, eredeti mestersége szerint takács *Philipp* lehetett az.) A *Szehn* (*Sehn*, *Szen*, *Senn*, *Seen*) család ugyancsak gákovai származású volt, bár az sem kizárható, hogy őseik Magyarországon eredetileg Csátaljára érkeztek. Ezt az a tény valószínűsíti, hogy

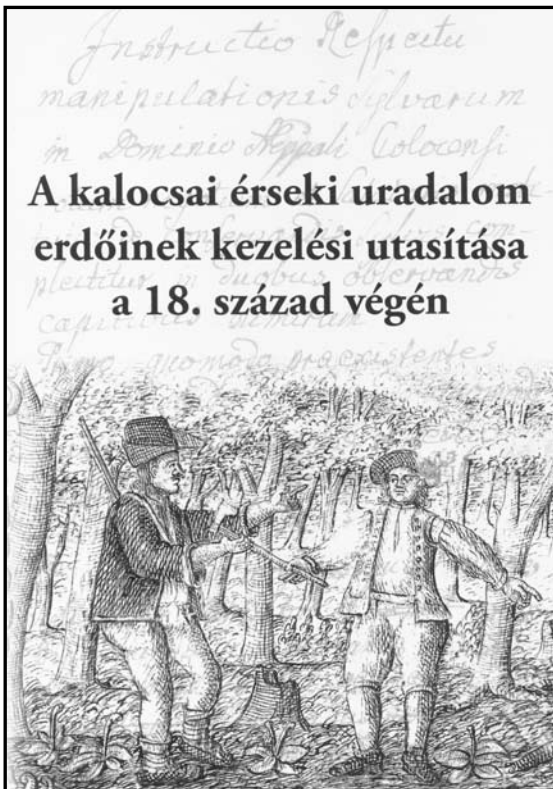
a legrégebben kimutatható *Sehn*-ős, *Franz Sehn* (sz. 1740 k.) 1760-ban Csátalján kötött házasságot a pfalzi *Trulben* településről származó *Maria Barbara Roth*tal. A család 1769 után Csátaljáról eltűnik. *Franz* 1764-ben, Csátalján született *Erasmus* nevű gyermekét már Gákován találjuk, de hogy ő milyen pontos leszármazási kapcsolatban állt a családjunkban kimutatható ősatyával, az 1792-ben született *Johann Sehnel*, az tisztázatlan. (A kora alapján leginkább az apja lehet. Egy másik gyermekük, *Jakob* már Gákován született 1776-ban, de ő csak 1799-ben nősült, így ő kizárható.) Mindenesetre *Johann Sehn* unokája, *Christina* (sz. 1861 Gákova) lett Bezdánban *Karl Schochter* felesége, azaz az ükanyám. Szintén gákovai volt a *Werner* család, amelyből biztosan ősrunk volt az 1798-ban született *Matthias Werner*, de a házagos anyakönyvi adatokból egyértelműen nem mutatható ki, hogy a településen akkor már évtizedek óta jelen lévő familia mely sarjának közvetlen leszármazottja volt. Valószínűleg valamennyien az *Ubstadt* városából származó *Jakob Werner* utódai voltak. Ennek egyik lánya a családjunkkal más ágon rokon *Johann Georg Schnaderbeck* felesége volt. Mindez azt is igazolja, hogy az őshazából gyakran nagyobb rokonságok keltek útra, még ha a végállomás nem is mindig ugyanaz a település volt.

Az **Eberling** család legrégebben ismert tagja, *Franz Eberling* 1766-ban települt le Kolluton, eredeti szakmája neki is cipész volt. Legidősebb gyermekei még az óházában születtek, de aztán Kolluton is sok leszármazottja lett, utóbb Bezdánban is megjelentek. (A családnév az anyakönyvekben időnként *Eberle* formában szerepel.) Egyik unokája, *Margarethe* lett *Andreas Braun* felesége Kolluton 1792-ben, s ennek további leányági leszármazottjai vezetnek el *Mathias Schochter*hez. A **Braun** család első ismert őse az 1733 körül született *Josef Braun* volt, aki 1761-ben települt Kollutra a Birodalomból, Kolluton legalább két gyermeke született.

Ugyancsak a *Schochter*-ágról rokonok a **Krug** (*Kruch*, *Krúg*) familia tagjai. Első ismert ősrunk az 1736 körül született *Michael Krug* volt. Érdekes, hogy 1760-ban Bécsben két telepest is regisztráltak ugyanezen a néven, és 1764-ben mindketten Kolluton éltek az összeírás szerint. Hogy melyikük gyermeke volt az 1760 született *Mathias*, ilyenformán eldönthetetlen; annyi biztos, apatini lányt (*Veronika Rickert*) vett feleségül, és az ő lányuk lett 1816-ban *Georg Schochter* felesége.

- Folytatjuk - ■

A kalocsai érseki uradalom erdőinek kezelési utasítása a 18. század végén

A címlapképen az erdőcsősz és a fatolvaj találkozása látható

Nebojszki László

■ A honfoglalást követő időszak szabad erdőhasználatát a rendszer nélküli szálalás jellemezte, azaz az aktuális hasznosítási célra megfelelőnek tartott fát kivágták, és a megújulást a természet erejére bízták. Ennél komolyabb károkat okozott, hogy az európai gyakorlatnak megfelelően a mezőgazdasági növénytermesztést szolgáló területek nagyságát emellett erdőirtásokkal, lecsapolásokkal növelték. Nem meglepő, hogy az erdőterület jelentősen csökkent, és a meglévők állapota leromlott. A török hódoltság alatt a helyzet még rosszabb lett: a szinte állandósult hadiállapot különösen az ország középső – erdőkben amúgy sem túlságosan bővelkedő – részén további irtásokhoz-pusztításokhoz vezetett, míg a továbbra is a Magyar Királysághoz tartozó felvidéki bányák és városok környékén az egyre intenzívebbé váló kitermelés okozott gondokat, fahiányt (a bányáknak és a kohóknak sok fára és faszénre volt szükségük). Az oszmánok Magyarországról történt kiverése (1699) utáni újjáépítés fokozott igényt támasztott a természeti erőforrások-nyersanyagok tekintetében, és ezek megszerzése intenzív kitermeléssel járt együtt. Ezért az erdők

védelmében határozott intézkedések váltak szükségessé, ami tulajdonképpen – kimondatlanul is – napjaink gazdálkodása egyik legfontosabb szempontjának, a fenntarthatóság elvének megjelenését jelentette. Mária Terézia királynő uralkodása (1740–1780) alatt két jelentős, a jövőbe mutató intézkedést tett: az egyik, hogy az 1735-ben Selmecebányán megalapított bányatisztképző intézetet a későbbiekben mérnökképző akadémiai rangra emelte (a jóváhagyó határozat foglalkozott az erdőművelés fontosságával is), a másik az 1769-ben kiadott és a következő évben könyv formában megjelent *A fáknak és erdőknek neveléséről és megtartásáról való rendelés* címet viselő erdőrendtartása.

A Kalocsai Érseki Uradalomnak a történelmi Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Bács-Bodrog vármegye területére kiterjedő, mintegy 100 000 holdas földbirtokának a 18. század végén a felét tették

ki az erdők, és ezek jelentős részét adták a gazdálkodásból származó jövedelemnek. A bevételekre nagy szükség volt, hiszen a főgyéhmegyét romjaiból kellett újjáépíteni. Érthető, hogy a kalocsai illetékesek az erdőművelés eredményességének jelentőségét felismerve viszonylag korán létrehozták azt az erdőhivatalt, amelynek tulajdonképpen az ajánlott kötetben közölt erdőkezelési utasítás az „alapító okirata”. A Mária Terézia-féle erdőrendtartás alapján a kutatók szerint az 1780-as években *Olearius Vilmos* számvevő készítette el két jól elkülöníthető részben (az első a kezelés részleteit, a második az erdőinspektor feladatait és kötelességeit tárgyalja), latin nyelven azt az uradalom helyi viszonyaira adaptált szabályzatot, amely az érseki erdők kezelésének módját alapjaiban meghatározta.

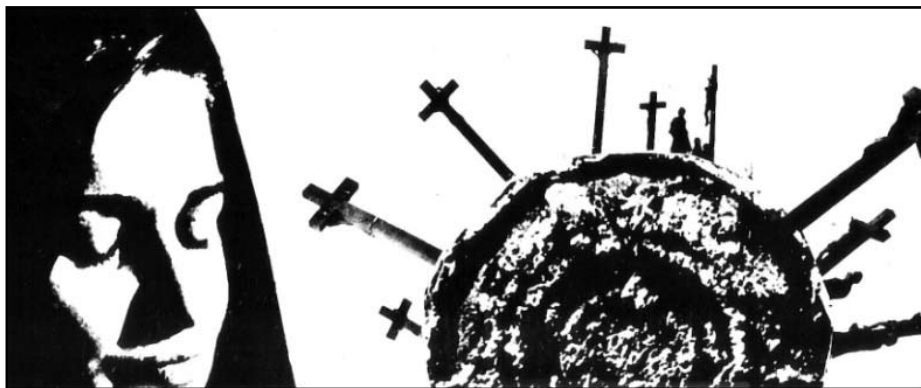
Az utasítást közlő-feldolgozó, kísérő tanulmányokkal, mutatókkal stb. ellátott, igazi csapatmunkában elkészített forráskiadvány az érseki uradalom történetéhez újabb adalékkal szolgál. Létrejöttéhez hozzájárultak: *dr. Bábel Balázs érsek* (előszó), *dr. Lakatos Andor* (bevezető tanulmány, segédletek, szerkesztés), *Rádi József* (*Erdőrendtartások Magyarországon* című tanulmány), *Pető Gá-*

bor (a latin forrásszöveg átírása és fordítása), *Szarvas Pongrácz* (illusztrációk), *Molnár Attila* (illusztráló fotók), *Bujdosó Hajnalka*, *Csongrádi Gabriella*, *Lakatos Adél* és *Szabó Ádám* (lektorálás). A kiadvány elkészítését-megjelenését a Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Zrt., a KEFAG Kiskunsági Erdészeti és Faipari Zrt. és DALERD Délalföldi Erdészeti Zrt. támogatta. A forrásszöveg szerkesztéséről írja dr. Lakatos Andor: „A latin nyelvű forrás közléséhez az eredeti kézirat képét is felhasználtuk, az átírás szövegét a megfelelő hasábkok mellé illesztve. Az eredeti jelleg érzékeltetése mellett ez a megoldás az átírás közlését is egyszerűsítette, hiszen külön lábjegyzetek és magyarázatok nélkül is jól láthatóvá váltak az eredeti szöveg formai sajátosságai (áthúzásai, javításai és rövidítései, vagy éppen a számozás hibája) az ártírt szövegek mellett. Az így kialakuló kéthasábos »latin oldalak« páráján, a túloldalon a magyar fordítás és grafikus illusztráció kapott helyet.”

Nem meglepő, hogy az előzőekben vázoltak alapján a könyv a Budapest Fővárosi Levéltárban a Magyar Levéltárosok Egyesületének 2018. február 28-án megtartott rendezvényén a forráskiadványok kategóriában Az Év Levéltári Kiadványa I. díjban részesült. Á. *Varga László* (BFL nyug. főigazgató), a zsűri elnöke indoklásában kiemelte: „A színes belső, a bőséggel alkalmazott illusztrációk, az eredeti szöveg képe-átírása és a magyar fordítás olyan egységet alkot, mely alkalmas a tartalom sokoldalú megközelítésére, a célközönség kiszélesítésére. Különösen nagy teljesítménynek minősítette mindezt annak fényében, hogy a kiadvány egy kis intézményben, egy néhány személyes levéltárban jött létre.” A könyvet 2018. március 21-én az Országos Erdészeti Egyesület (OEE) Bajai Helyi Csoportjának szervezésében könyvbevezető rendezvényen mutatták be a Gemenci Erdőgazdaság pörbolyi Ökoturisztikai Centrumában a szakmának, az egybegyűlt érdeklődő erdészeknek.

A Kalocsai Főgyéhmegyei Gyűjtemények kiadványai 14. köteteként megjelent 184 oldalas könyv beszerezhető a Kalocsai Főgyéhmegyei Levéltárban (6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1. Telefon: 0036-78/467-363). Bibliográfiai adatok: *A kalocsai érseki uradalom erdőinek kezelési utasítása. Forráskiadvány. Instructio respectu manipulationis sylvarum in dominio archiepiscopali Colocensi*. Szerk.: Lakatos Andor, Kalocsa, 2017. ■

R É G M Ű L T : Kolláth Mária fotói

Ibéria 1. (1971)

Kolláth Mária

■ Kolláth Mária vagyok. 16 éves koromtól 27 éves koromig (1964-1975) készítettem fekete-fehér „művészi fotókat”, melyekkel országos és nemzetközi kiállításokon szerepeltem, díjakat nyertem. Képeim megjelentek hazai és külföldi szakfolyóiratokban, kiállítási katalógusokban. Az idősebb korosztály talán még emlékszik képeimre, a fiataloknak ezennel bemutatom néhány fotómat.

A Budapesti Műszaki Egyetemen végzett okleveles vízépítő-mérnök és környezetvédelmi szakmérnök vagyok, nyugalmazott főiskolai docens, aktív haltenyésztő. Néhány évig tervezőirodában dolgoztam, majd a bajai Vízügyi Főiskola, a későbbi Eötvös József Főiskola oktatója lettem, szűkebb szakterületem a halgazdálkodás. Főiskolai keretek között 1980-82-ben vezető tervezője voltam a nagybaracskai 220

hektáros halastó-rendszernek, amely megépült, és ma is üzemel. 1983-tól harcsatenyésztési félüzemi kísérleteket végeztem, 30 év óta saját ivadéknevelő halastavaim vannak, ahol compótenyésztéssel foglalkozom. Főiskolai oktatóként halgazdálkodási és környezetvédelmi mérőgyakorlatokat szerveztem mérnök-hallgatók, pedagógushallgatók és gyakorló általános iskolás tanulók részére. A felnőttképzés területén *Halastavak, horgászvizek, haltenyésztés* témakörben Phare-pályázaton nyert támogatással 2002-ben tanfolyamot szerveztem. Szakmai jegyzeteket írtam, segédleteket, fóliagyűjteményeket, munkafüzeteket állítottam össze.

Ez volt a közelmúlt. Lássuk a RÉGMŰLTat, a fotózást!

1948-ban születtem Kiskunfélegyházán, középiskolai tanulmányaimat a bajai Türr István Közgazdasági Technikumban vé-

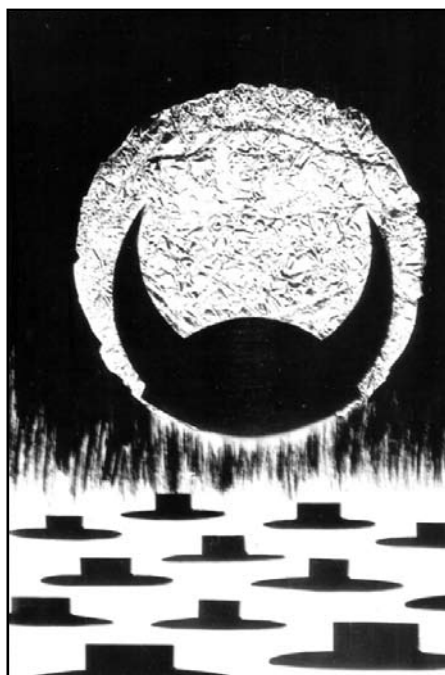
geztem. Általános iskolás koromtól kezdve érdekelt a képzőművészet, sokat rajzoltam, festettem, főleg grafikát, szénrajzot, akvarellt készítettem. A Türr István Közgazdasági Technikumban jelentkeztem az iskola fotósakkörébe, felvettek.

Szakkörvezetőm Kovács Béla tanár úr volt, kitűnő pedagógus, az 1958-tól működő Bajai Duna Fotóklub alapító tagja, fotói megjelentek szakfolyóiratokban, belföldi és nemzetközi kiállításokon, jelentős szakmai díjakat nyert. Kitűnő hozzáértéssel és eredményesen vezette az iskola fotósakkörét. Témaválasztásban, a felvételek elkészítésében, a képek kidolgozásában útmutatást adott a szakkör tagjainak, látáskultúrájuk fejlesztésében segítségükre volt. 1963-66 között a fotósakkör országosan is kiemelkedő eredményeket ért el, képeink a felnőttképzés között is megállták helyüket. A FOTÓ 1965. márciusi és a FOTÓMŰVÉSZET 1966/1-2 számában méltató cikk jelent meg a fotósakköréről és szakkörvezető tanárunkról.

Első fotós-sikeremet a *Matematikus* c. képpemmel arattam 1964-ben, a Bács-Kiskun Megyei Fotókiállításon 2. díjat kaptam. 1965-ben a Pécsen rendezett Országos Középiskolai Fotókiállításon *Pantomim* c. képem díjat kapott, de falra került a *Fekete csendélet*, *Érettségi előtt* és *Manöken* c. képem is, fotósakkörünk pedig elnyerte a fotókiállítás vándorserlegét. A Magyar Nemzeti Galériában 1965-ben meghívásos alapon rendezett *A magyar fotóművészet*

Matematikus (1954)

Ibéria 3. (1971)

Pantomim (1965)

125 éve fotókiállításon Pantomim c. képpemmel én voltam a legfiatalabb (17 éves) kiállító. Az érettségit követően a Bajai Duna Fotóklub tagja lettem. Továbbra is rendszeresen részt vettem fotópályázatokon, kiállításokon: Fotóklubok Szegedi Szalonja; Székely Aladár Országos Fotókiállítás, Gyula; KPVDSZ Nemzetközi Fotókiállítás; Kulich Gyula Országos Premfotó Kiállítás, Békéscsaba; Rosti Pál Emlékiállítás, Dunaujváros; Életünk Országos Fotókiállítás, Budapest; a Magyar Fotóművészek Szövetségének jelíges pályázata; Fotografie Portréfotó Kiállítás, Csehszlovákia; Interfotó Kiállítás, stb. 1967-ben Baján Horváth Péter fotóművésszel közös fotókiállításunk volt.

A bajai Fotógaléria kiállításain rendszeresen szerepeltem. 1971-ben *Ibéria 1-6* c. sorozatommal a Magyar Fotó-művészek Szövetségének jelíges pályázatán elnyertem a III. negyedévi nívódíjat, majd a IV. Országos Ifjúsági Fotókiállításon a Szövetség különdíját. A fotózást kedvtelésből műveltem, nem tekintettem hivatásnak, az alkotás örömét jelentette számomra, amely szebbé, gazdagabbá tette életemet. Érzékeny voltam az élet nagy igazságaira és igazságtalanságaira.

A fotózást az önkifejezés lehetőségének tartottam, gondolataimat képekben, fotókban fejeztem ki. Képeim középpontjában általában az ember állt, főleg zsánerképeket és portrékat készítettem, de voltak csendéleteim is. Képeim egy része hagyományos technikával készült, később a fotómontázsokat, fotókollázsokat kife-

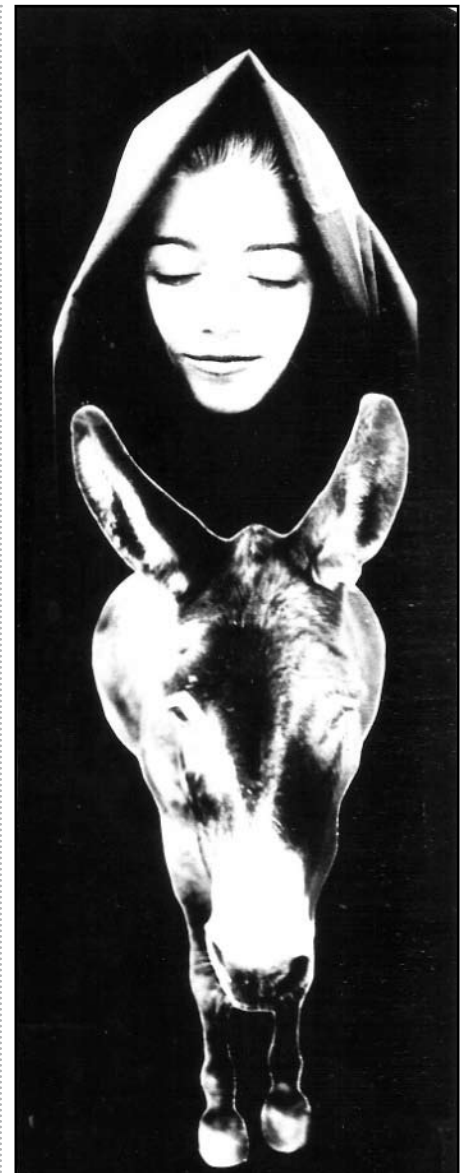
jezőbbnek éreztem. Nem készítettem sok képet, csak a kiforrott gondolatokat rögzítettem fotóként.

A témát, a mondanivalót kigondoltam, vagy „kipattant” az agyamból, megkomponáltam a foltokat és vonalakat, beállítottam, lefényképeztem, előhívtam a filmet, papírképet, nagyítást készítettem, a fotó-montázsoknál és -kollázsoknál további beavatkozásokat végeztem. Kizárólag fekete-fehér technikával dolgoztam. Egyszerű fényképezőgépeim voltak, egy FED-2 és egy ZENIT-E.

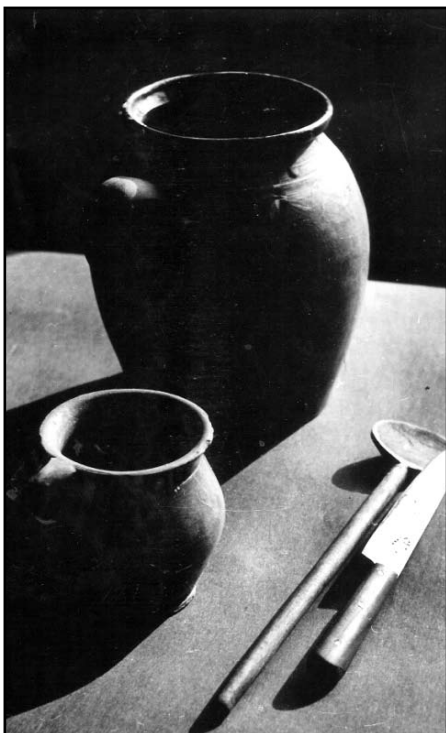
A képkidolgozást (filmhívást és nagyításokat) a fotósakkör laborjában, később a Duna Fotóklub fotólaborjában végeztem, saját nagyítógépem soha nem volt. Véleményem szerint a tartalmas, jó kép alkotásához elsősorban ötletre, gondolatra van szükség, a technika másodlagos, csupán kiszolgáló elem. Legalábbis akkor még így volt.

Egyetemi tanulmányaim befejezése után a mérnöki tervezői és oktatói munka egyre nagyobb szerepet kapott az életemben, megadta az alkotás, a kísérletezés örömét. Ezért 1975-ben úgy döntöttem, abbahagyom az aktív fotózást. De továbbra is megmaradtam műkedvelőnek, műélvezőnek. Fotó-ismereteimet a mérnöki és oktatói munkám során a későbbiekben is hasznosítottam.

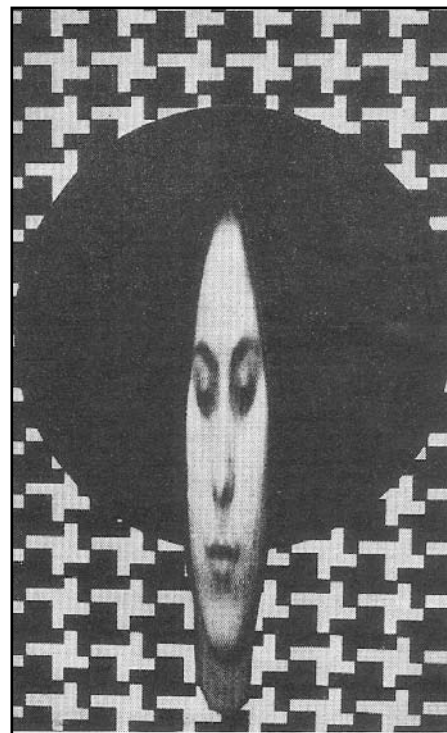
(A szerző kiállításainak listáját, illetve a rá vonatkozó szócikkek listáját honlapunkon olvashatják- a szerk.) ■

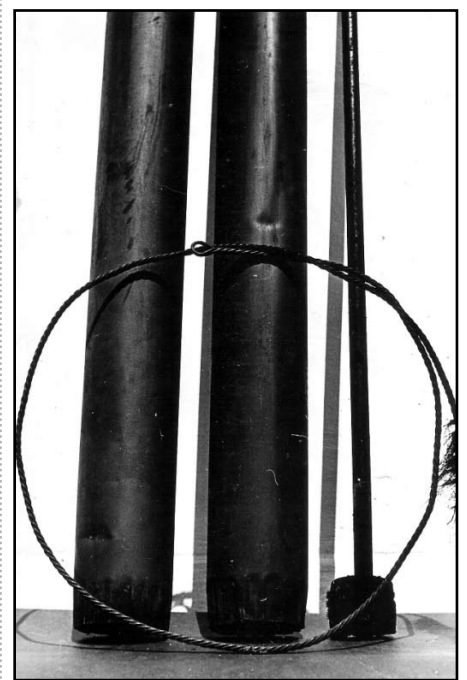
Ibéria 6. (1971)

Nagymamámra emlékezem (1965)

Op-art (1970)

Fekete csendélet (1965)

A végén csak a sör marad

A Bajai Fiatalok Színházának bemutatója

Mayer János

■ Ami Budapesten bombasiker, nem biztos, hogy vidéken is az. Amin sokat nevetünk, egyáltalán nem biztos, hogy valójában vicces. Attól, hogy valami jól lát(tat)ja az igazságot, még némelyeknek sértő lehet. (A keserű valósággal egyébként sem jó szembenézni.) Amiben sokat trágárkodnak, egészében véve egyáltalán nem biztos, hogy közönséges. És attól, hogy valaminek a gondolata és megközelítése nem különösebben eredeti, még lehet izgalmas.

Ezek a gondolatok kavargtak bennem *Egressy Zoltán Portugál* című tragikomédiája láttán, amellyel a Bajai Fiatalok Színháza ismét merészet húzott. A darab budapesti színházakban két évtized óta nagy sikerrel fut, ugyanakkor a fővárosi néző egészen más szempöngből tekint a „vidéki” valóságra, és a benne kritikusan ábrázolt világot sokkal kevésbé érzi önmagára érvényesnek (így önfeledten kacag a dráma elidegenítő effektusain), mint az ebben élő falusi, kisvárosi ember. Pedig a szerző szándéka szerint valójában valószínűleg nem általában a vidéki embert, hanem az *önsorsrontó provincializmust* teszi kritika (és nevetség) tárgyává. De mivel ebben az 1990-es évek derekán, egy elképzelt faluban, *Irgácson* játszódó történetben egyetlen igazán pozitív szereplő sincsen (legfeljebb jobb sorsra érdemes figurák vannak), a vidéki néző könnyen érezheti magát „megtalálva”, érezheti sérelmesnek „az elit” (a pesti értelmiség) szempöngjéből bemutatott világot, és joggal mondhatja, hogy a magyar falu világa ennél sokkal színesebb és értékesebb. Ezen mit sem változtat az a

Csipesz, a félnotás focibolond (Ottmár Attila)

tény, hogy egyébként a színpadon megjelenő falusi figurák (a helyi „csúcsvállalkozó” kocsmáros, a félnotás focibolond, a totális alkoholizmusba sülyedt családapa, az egzisztenciáját és tekintélyét vesztett exrendőr, a kitörni vágyó, de helyzete fogóságában tengődő fiatal lány) valós modelljeivel egyáltalán nem nehéz találkozni a mai magyar végeken. Persze az is igaz, hogy a pesti elit képviselőiről is az derül ki, hogy erkölcsileg maguk sem különbek az általuk némi fölényességgel szemlélt vidéknél; anyagiasságuk, felszínes érzelmi világuk legalább annyira visszataszító, mint a falusiak földhözragadt parlagiassága, szellemi szegénysége. Ez utóbbinak része

a gyakran igen durva színpadi beszéd, ami egyes nézőknél talán kiverte a biztosítékot – itt azonban mindez a közeg ábrázolásának hiteles része, olykor a humor forrása, így valójában nincs értelme kifogásolni. Összeköti még a szereplőket az is, hogy mindenki máshová vágyik, mint ahol van, bár ábrándozásukat nem követik tetten.

A darab története és megközelítése számomra több rokonításra is lehetőséget ad. Bizonyos fokig eszembe juttatja *Rideg Sándor Indul a bakterház* c. művét, de *Csehov* számos darabját (*Sirály*, *Cseresnyéskert*, *Három nővér*), sőt kicsit távolabbról *Arthur Phillips* Budapesten játszódó *Prága* című regényét is. A Rideg-művel a vidéki világ fanyar humorral átszótt ábrázolása köti össze (aki azt szerette, a Portugált is élvezni fogja), bár ez már egy sokat változott falusi környezet, amelyből a régi paraszti erények is eltűntek. Az orosz drámaíró műveiben hasonló módon „nem történik semmi” valamilyen sivár kilátástalanságban, és az ő darabjai éppúgy tele vannak „felesleges emberekkel”, ahogy itt a helyi közélet központjaként fungáló kocsmá, és ezen az üres valóságon egy-egy végzetes tett (gyilkosság) sem változtat. Az amerikai író regényének pedig ugyanez az elvágódás a kulcsmotívuma, az pedig mindegyikkel közös elem, hogy ezek elfojtásának legfőbb módja az alkohol, a közegből való kiemelkedéshez a szereplők zömének sem tehetsége, sem igazi lehetősége nincsen.

Az elvágódó páros: Masni (Gáspár-Sipos Katalin) és Bece (Nagy Botond)

Így a végére mindenkinek csak az ivás marad vigasznak, a világ pedig a maga megszokott útján halad tovább.

Ezt a keserűen humoros, egyszerre közönséges és mély, alpári és filozofikus világot rendkívül nehéz úgy ábrázolni, hogy ne csússzunk át öncélú ripacskodásba, és az ütős poénok és „beszólások” mellett a mondanivaló se sikkadjon el. *Ottmár Attila* (rendező és szereplő) és csapata nagyrészt ügyesen elkerülte ezeket a csapdákat, arról pedig igazán nem tehet, hogy (ha egyszerűsítve értelmezzük) napjaink a vidéki embert jogtalanul minősítő vitáiban az előadás akár érvként is szolgálhat. Mert a megvalósítás kellőképpen látványos, a díszletek egyes elemei (a kocsmabelső, a céllövölde) és az egyébként szörnyűséges lakodalmas zene egészen hitelesen teremtik meg ezt az ezredfordulós vidéki miliőt, ahol egészen apró részletekbe menően sikerült korjellemző eszközöket csatasorba állítani. (A szöveg egy része is annyi aktuális utalást tartalmaz, hogy kérdéses, a fiatalabb nézők megértik-e.)

A szereplők többsége egészen magas színvonalon hozza a valamilyen szempontból lecsúszott, de egymástól mégis karakteresen különböző figurákat, amelyek mind egy-egy archetípust testesítenek meg. Mivel némelyikük többet gesztikulál, mint beszél, így a mozgásoknak, testtartásoknak is kiemelt szerepe van, s ha ezt jól csináljuk, akkor egy-egy epizódszerepből is sokat ki lehet hozni, mint azt *Andrasics Márkó* tette *Sátánt* játszva. A leginkább emlékezetes alakítás ezúttal azonban *Göbl Gabrielláé* (*Jucika*) és a rendező *Ottmár Attiláé* (*Csi-*

Az alkoholista *Sátán* (*Andrasics Márkó*) és az agresszív exrendőr (*Földes Péter*)

pesz). Előbbi a szeretetlen, esetlen, emiatt korán megkeseredett és közönséges asszony szerepében kénytelen esni-kelni, ingerültség és talmi báj között egyensúlyozni, és a máskor végzet asszonyát is megformáló szereplő képes egy idejekorán megcsúnyult nőt is megjeleníteni. Utóbbi a normalitás és fogyatékoság határán mozgó, kissé flúgos, nagydumás, de valahol szerethető figuráját főleg beszédstílusával és hanghordozásával teremti meg, ami önmagában is a humor forrása – és szerencsére nem játssza túl. A vidékre lecsöppent pesti vagány értelmiségi „esszéista”, *Becé* szerepére *Nagy Botond* még nem tűnik elég érettnek (bár a korábbiakhoz képest színpadi beszéde sokat erősödött), és ezért nehezen is tűnik hihetőnek, hogy

mivel képes elcsavarni a nála – a valóságban legalábbis – vagy évtizeddel idősebb *Masni* (*Gáspár-Sipos Katalin*) fejét. Pedig utóbbi igazi csehovi hősnőt formált a kocsmáros szerény képességű, de jó szándékú lányából, aki néhány pillanatig talán képes elhiteni magával, hogy esélye lehet a boldogságra az egzotikumot kereső világfi oldalán. Más kérdés, hogy talán *Becé* a legnehezebb szerep a darabban, hiszen a többieknek alapvetően egyfélének kell lennie, míg az önmagát és másokat is félrevezető, az álmok és a realitás között ingadozó fiatalembernek több színeváltozást kell(ene) produkálnia, olykor egy jeleneten belül is.

Ez részleteiben megvolt, egészében nem. Megbízható, erős alakítás *Balázsevits Tamásé* (*Kocsmáros*) és *Földes Péteré* (*Retek*), akinek ismét sikerült egy agresszív, az indulatai által vezérelt figurát találni. Ám jó pillanatai szinte mindegyik közreműködőnek vannak, és jól látszik, hogy rengeteg munka fekszik a színpadi akciók kidolgozásában is.

Mindent összevetve elég megosztó darab a *Portugál*, és a sikerre és a fanyalgásra is bőven lehet okot találni. Megnézni azonban mindenképp érdemes volt, mert a jellem-és helyzetkomikum olyan tárházát nyújtja több mint két órán át, amilyennel az utóbbi időben bajai társulatok előadásaiban nem nagyon találkoztunk. Hogy a sugallt társadalomképet (mert azért ebben a kis falusi világban valahol egész társadalmunk is benne rejtőzik) kicsit élesnek érezzük, arra akár azt is mondhatjuk: ha nem tetszik a képed, nem biztos, hogy a tükör a hibás. (*Egressy Zoltán: Portugál. Tragikomédia két felvonásban. Bajai Fiatalok Színháza, 2018. április 19. Rendezte: Ottmár Attila*) ■

Olykor nem könnyű a koordináció (*Göbl Gabriella*)

Minden háznak van lecsóreceptje

Szünder Dezső

■ „Az igazi magyar lecsó olyan, mint az Úristen. Egy, mégis annyiféle, ahányan hisszük.” (Simonffy András)

Ha a kedves Olvasónak azt mondja valaki, hogy zöldséragut készített ebédre, vajon ki mire gondolhat? Mert a lecsó, készüljön bárhol is a világban, hívják akárhogyan is, tulajdonképpen ez. Ráadásul a hazai változatnak nincs is túl sok összetevője, sem bonyolult, kifinomult elkészítési módja.

Hazánk híres paprikájáról, paradicsomáról, hagymájáról. Sokaknak a lecsó csak ennyi. Ezt a három összetevőt azonban annyiféle izgalmas kiegészítővel lehet feldobni, hogy az már szinte a művészet kategóriájába tartozik. Hús, húskészítmények, tojás, rizs, fűszerek garmada, hogy csak néhány változatot említsek. A múlt hónapban magam például egy negyedik zöldséggel, a *Bajai Honpolgár* májusi számában megjelent írásomnak a főszereplőjével, a spárgával készítettem az idej első lecsómat. Hogy is készül a hazai? Étolajba szórt ismeretlen eredetű és származású édes fűszerpaprika, sápadt paprika és ráncos bőrű paradicsomok állandóan változó összetételének egyvelege lenne a lecsó? Véleményem szerint semmiképpen! Ezzel a kreációval mindössze a magyaros konyhára áhító külföldi turistákat lehet félrevezetni, egyúttal elérve azt, hogy egy ilyen étel után örökre elmenjen a kedvük kis országunktól.

Sokak szerint a lecsó legfontosabb része az arányok helyes megválasztása. Egy rész fehér vagy vöröshagymához két rész paradicsom és négy rész paprika dukál. Bár nyilván nem elhanyagolható szempont, mert nem hagymaszósz vagy paradicsommártást szeretnénk kapni lecsó helyett, de bevallom töredelmesen, hogy még soha életemben nem mérgettem ki ezeket az arányokat főzés közben – és a közeljövőben sem áll szándékomban. Számomra sokkal fontosabb, hogy a felhasznált alapanyagok megfelelő minőségűek legyenek. Soha nem jutott eszembe télen lecsót készíteni, mert a környező országokból importált, zölden leszedett és kényszerített zöldségekből lecsó biztosan nem lesz. Nem egyszerű, de sajnos tudomásul kell venni, hogy élvezetet adó ételt csak nap érlelte, édes paradicsomból, paprikából tudunk készíteni. Így aztán, mint annyi minden más étel, a lecsó is szezonális. Szerencsére a szezonja jóval hosszabb, mint az eperé vagy a spárgáé, és az elkészült lecsó kiválóan alkalmas fagyaszta tartósításra is, hogy egy zord novemberi esős napon nyári napsugarakat csaljon az asztalunkra. Essen néhány szó az étel gerincét

alkotó paprikáról: ha lehetőségünk van rá, használjunk bátran többfélét, azonban ha lehet, akkor maradjunk meg a hazai fajtáknál! A piritaminpaprika és kápia finom, de talán kevésbé lecsóba való. A csípős ízek kedvelői pedig bátran egészítsék ki néhány darab hosszú, hegyes zöldpaprikával a sajátjukat. Egyes irányzatok belefőzik az ételbe a paprika egészét, a csomát és a szárat is; véleményük szerint ez teszi teljessé az ételt. Bevallom, magam ezzel még soha nem próbálkoztam. A pirospaprika/nem pirospaprika kérdésben nem kívánnék állást foglalni, mint ahogy abban sem, hogy az ételhez a hagymát karikára vagy apróra vágjuk. Hagyjuk ezt meg mindenki ízlésének! Ha használunk pirospaprikát, akkor csak keveset, hogy ne tudjon dominálni, hanem csak kiegészítse, magasabb szintre emelje ételünket. A hazai lecsó titka tehát a jó minőségű fűszerpaprika, többféle paprika, érett paradicsom, hagyma, kiegyensúlyozott fűszerezés, nem túl zsíros állag. Ha így készül a lecsónk, akkor már van egy kitűnően sikerült ételünk, akár kolbászt, akár tojást teszünk bele.

Vegyünk egy kis szalonnát, vágjuk minél apróbbra, lassan süssük ki a zsírját, vagy öntsünk az edénybe kevés olajat, zsírt. Az apró kockára vágott hagymát pirítsuk meg üvegesre. Húzzuk le a tűzről, adjunk hozzá 1-2 mokkáskanál jó minőségű fűszerpaprikát. Keverjük el, tegyük vissza a tűzre, adjuk hozzá a tetszés szerint aprított paprikát, a csípőseket tartogassuk a legvégére. A paprikákat nem dinszteljük, hanem rendszeren lepírtjük. Ha kész, jöhet a kockára vagy gerezdre vágott paradicsom, ha egyet rotyant az ételünk, akkor a só is. Végig fedő nélkül, inkább kicsit nagyobb lángon rotyogtassuk, míg kellően be nem sűrűsödik és készen is vagyunk. Az itt vázolt alapverziót egészítsük ki ízlésünknek megfelelően: kolbász, füstölt hús, tojás, rizs, a lehetőségek tárháza a végtelenhez közelít. Bárhogy is készül, válasszunk hozzá rozét, vagy könnyű fűszeres vörösbort kísérőnek egy szelet fehér kenyér társaságában.

Ki hallott már a dupla lecsóról? Ez bizony egy „tűzhelyen felejtett” változat, aki így jár, ne csüggedjen, de semmiképpen ne öntse fel vízzel. Turmixoljuk össze, szűrjük át, majd a már fent említett 1-2-4 arányban dobjunk bele hagymát, paradicsomot, paprikát. Forraljuk fel, és készen is vagyunk. Nem csak hazánkban készül lecsó, hanem az európai országoknak is vannak hasonló ételeik, olykor mindhárom hazai összetevőt tartalmazzák, de kettőt biztosan. Természetesen ezeket nem lecsónak

hívják, mivel azonban elkészítésük nagyban hasonlít a mi lecsónkra, így helyük van itt. Az ételek elkészítésénél nem törekedhetünk az univerzitásra, hogyan is tehetnénk, amikor a mi lecsónkról sincsenek azonos nézetek.

Ratatouille, Franciaország: 1 kg cukkini, a belső magos része eltávolítva, 1/2 kg padlizsán, hámozva, a belső magos része eltávolítva, 3 nagyobb paprika, 1/2 kg hagyma, 3 gerezd fokhagyma, 1 szár szárzeller, 1 kg paradicsom, só, bors, fűszerek. Olívaolajon pirítsuk barnára a hagymát, majd tegyük félre! A zöldségeket vágjuk kockára. Először a paprikát és a cukkinit dobjuk a tűzforró olajba, kicsit később a padlizsánt is, sütés után sózzuk őket. Egy másik serpenyőben kis olajon néhány gerezd fokhagymával pár percig pároljuk a paradicsomot, majd beledobjuk a fűszereket (tekerjük a póréhagyma külső héjába szárzellert, petrezselymet, kakukkfűvet, bazsalikomot). Összekeverjük a zöldségeket, ha szükséges, kevés vízzel hígítjuk, beállítjuk a fűszerezést, majd 150 °C-on fél órát pároljuk.

Caponata, Szicília: 4 padlizsán, 1 kis fej vöröshagyma, 1 gerezd fokhagyma, 5 nagyobb paradicsom, 10-12 db zöld olívabogyó, 2 ek kapribogyó, 2 ek balsamecet, olaj, só, bors, oregánó, kakukkfű, petrezselyem, ízlés szerint

Nagyobb darabokra vágjuk a héjas padlizsánt és a paradicsomot, a hagymát és a fokhagymát finomra aprítjuk. Olívaolajon megpirítjuk a padlizsánt 4-5 perc alatt a fűszerekkel, majd beletesszük a hagymákat, pár perc múlva az olívabogyót és a kaprit is, meglocsoljuk az ecettel. Amikor az ecet elpárolgott, beledobjuk a paradicsomot. 10 perc alatt készre főzzük, a legvégén ízesítjük a petrezselyemmel, illetve ha szükséges, még fűszerezzük. A padlizsán héja nem ehető, tegyük félre az ételünkéből!

Mint látjuk, a lecsónak számtalan elkészítési módja van hazánkban és azon túl is. T A lecsó ne csak főételként, hanem kissé besűríve köretként is nagyszerűen funkcionál sült hússal. Jó étvágyat, bátor és eredményes kísérletezést kívánok! ■